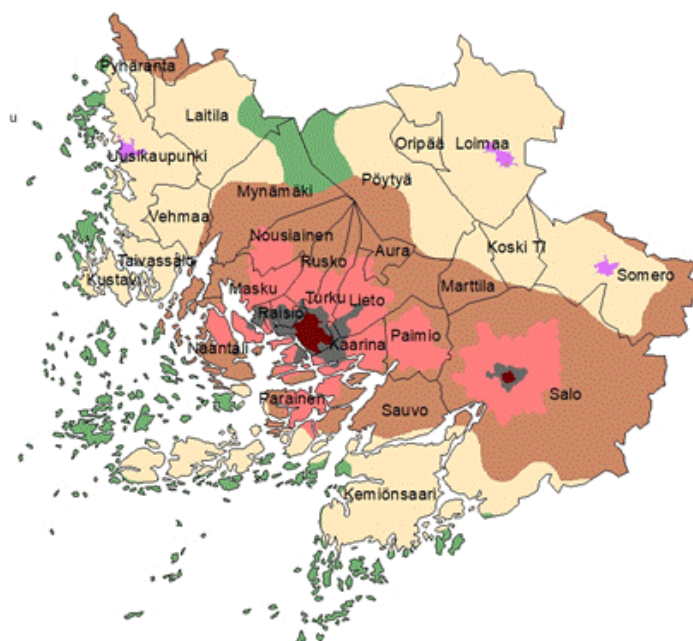

Varsinais-Suomen Maaseutuluotain 2020

Maalisuu 2021

Pasi Saukkonen & Niina Tiittanen

Tiivistelmä

Maaseutuluotain on toimintatapa, jossa tarkastellaan monipuolisesti maaseutualueiden tilaa ja kehitystä. Siinä törmäytetään ns. tietoperusta paikalliseen kokemus- ja asiantuntijatietoon. Maaseutuluotaimen mukainen toiminta käynnistyi Varsinais-Suomessa syksyllä 2020. Tilastoihin perustuvan tarkastelun lisäksi toteutettiin kysely, jonka kohteena oli erilaisia Varsinais-Suomen maaseudun toimijoita. Kohdejoukoksi pyrittiin löytämään sellaisia toimijoita, joilla olisi ammattinsa ja tehtävänsä tuomaa kokemuksellista näkemystä maaseutujen tilanteesta ja kehityksestä. Vastauksia saatiin 299 henkilöltä.

Varsinais-Suomen maaseuduilla asuu noin joka neljäs asukas. Maakunnasta löytyy monenlaista maaseutua. Laajimmat niistä luokittelevat ydinmaaseuduksi ja kaupungin läheiseksi maaseuduksi. Maakunnan viisi seutua ovat alueprofiileiltaan erilaisia. Esimerkiksi Salon seutua luonnehtii kaupunkialueet ja kaupungin läheinen maaseutu, Loimaan seutua ydinmaaseutu ja paikalliskeskukset.

Toimijakyselyyn perustuva maaseutubarometri antaa Varsinais-Suomen maaseuduille kokonaisarvosanaksi 7,0 (asteikko 4–10). Parhaimmat arvostukset saa maaseutualueiden turvallisuus asuinpaikkoina ja niiden tarjoamat puitteet hyvälle elämälle, etätyömahdollisuudet, luonnonympäristön monimuotoisuus, maaseudun maine sekä sähköisten palvelujen saatavuus. Heikoimmaksi arvioitiin puolestaan Manner-Suomen maaseutuohjelman tunnettuus, maaseutuyritysten kansainvälistyminen, maaseutualueiden markkinointi asuinpaikkoina sekä kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksen toimivuus. Kehittäjät sekä tutkimus-, koulutus- ja innovaatiotoimijat (TKI) arvioivat maaseutuasioita monelta osin muita ryhmiä myönteisemmin. Vastaavasti heikoimmat arviot tulevat maaseutuyrityksistä. Seuduista myönteisimmin asioita tarkastelevat Turunmaan seudulla toimivat, kun taas Loimaan ja Salon seuduilla ollaan kriittisimpiä arvioissa. Barometrin tulokset ovat Varsinais-Suomessa monelta osin myönteisempiä kuin Hämeessä, Kaakkois-Suomessa ja Uudenmaalla.

Yritysten ja alan neuvojien mukaan tekemisen asenne on hyvä Varsinais-Suomen maaseutualueilla ja ne ovat yritysystävällisiä toimintaympäristöjä. Alkutuotannon yritykset ja neuvijat katsovat Varsinais-Suomen peltoalueiden olevan tehokkaassa käytössä, yrittäjien osaamisen vahvaksi ja toiminnan kasvuhakuiseksi. Kuntatoimijoiden mukaan kunnilla on vahva halu aktiivisten kylien ja kyläyhdistysten tukemiseen sekä tiiviiseen yhteistyöhön Leader-ryhmien kanssa. Kehittäjät painottavat toimijayhteistyön merkitystä kehittämisessä, TKI-toimijat vastaavasti osaamisen siirron parantamista maaseutuyrityksiin. Yhdistystoimijat arvioivat kolmannen sektorin tunnistavan parhaiten paikalliset olosuhteet ja kehittämistarpeet.

Varsinais-Suomen maaseutujen tärkeimpiä kehittämiskohteita ovat paikkariippumattoman tietotyön edistäminen, työvoiman saatavuuden parantaminen, elintarvikkeiden jatkojalostuksen kehittäminen, lähiruokien saatavuuden edistäminen, vesien tilan parantaminen, hajautetun energian tuotannon ja uusiutuvan energiaratkaisujen edistäminen sekä maaseudun saavutettavuuden parantaminen ja peruspalvelujen turvaaminen.

Sisällys

1.	Maaseutuluotaimen tausta	5
2.	Maaseutuluotaimen toteutus	6
2.1	Tietoperustan kokoaminen	6
2.2	Kyselyn kohdejoukon valinta	6
2.3	Kyselyn toteutus	8
3.	Tulokset	9
3.1	Varsinais-Suomen maaseudut	9
3.2	Maaseutubarometri	11
3.3	Vastaajaryhmien vastaukset	21
3.4	Kehittämiskohteet	22
3.4.1	Elinkeinot ja toimeentulo	23
3.4.2	Asuminen	24
3.4.3	Energia, ympäristö ja ilmasto	25
3.4.4	Elintarvikkeiden alkutuotanto	25
3.4.5	Elintarvikkeiden jatkojalostus	26
3.4.6	Varsinais-Suomen maaseudun elinvoimaisuustekijät	27
4.	Yhteenveto	30
5.	Loppupäätelmät	32

Liite 1: Vastaajaryhmien vastaukset väittämiin

Liite 2a: Tilastojen kertomaa Varsinais-Suomen maaseudusta

Liite 2b: Vad statistiken berättar om landsbygden i Egentliga Finland

Liite 3a: Kyselylomake, Varsinais-Suomen Maaseutuluotain

Liite 3b: Frågeformulär, Egentliga Finlands Maaseutuluotain

Kuviot

Kuvio 1. Varsinais-Suomen Maaseutuluotaimen toimintatapa	5
Kuvio 2. Vastaajien pääasiallinen toiminta-alue	8
Kuvio 3. Väestönkehitys Varsinais-Suomen erilaisilla alueilla 2005-2018.....	10
Kuvio 4. Työpaikkojen kehitys Varsinais-Suomen erilaisilla alueilla 2007-2017	11
Kuvio 5. Barometrin vastausten jakauma	14
Kuvio 6. Barometrin vastausten keskiarvo (x-akseli) ja hajonta (y-akseli).	16
Kuvio 7. Vastausten keskiarvot vastaajaryhmittäin	17
Kuvio 8. Barometrin vastaukset vastaajaryhmittäin, ryhmien erot koko aineiston keskiarvoon.....	18
Kuvio 9. Vähintään arvosanan seitsemän (7) antaneiden osuudet, Varsinais-Suomi vs. Häme, Kaakkois-Suomi ja Uusimaa.....	19
Kuvio 10. Barometrin vastaukset seuduittain, ryhmien erot koko aineiston keskiarvoon	20
Kuvio 11. Elinkeinojen ja toimeentulon kehittämiskohteet	23
Kuvio 12. Asumisen kehittämiskohteet	24
Kuvio 13. Energian, ympäristön ja ilmaston kehittämiskohteet	25
Kuvio 14. Elintarvikkeiden alkutuotannon kehittämiskohteet	26
Kuvio 15. Elintarvikkeiden jatkojalostuksen kehittämiskohteet.....	27

Taulukot

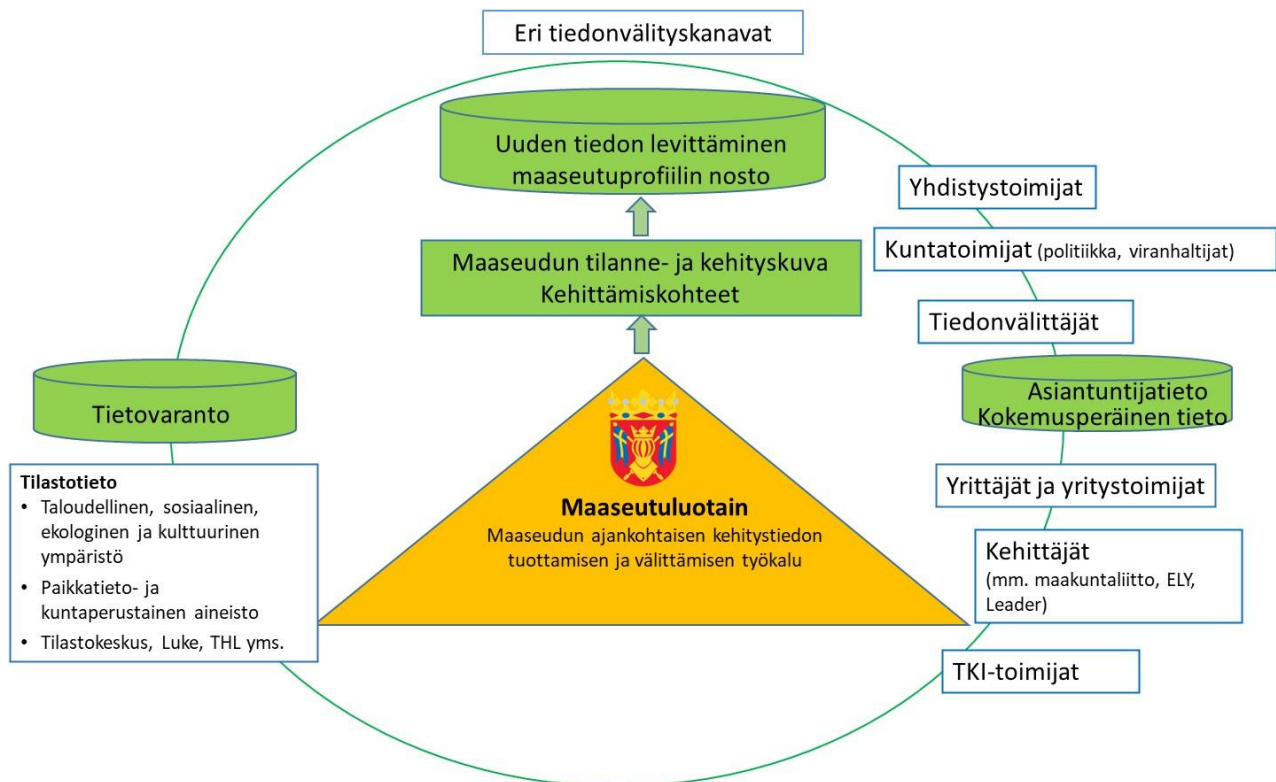
Taulukko 1. Kyselyn kohdejoukko	6
Taulukko 2. Kyselyyn vastanneet pääasiallisen vastaajaroolin ja kaikkien rooliensa mukaisesti.....	7
Taulukko 3. Vastaajat asuinkunnittain	7
Taulukko 4. Varsinais-Suomen väestömäärät erilaisilla alueilla vuonna 2018.....	10
Taulukko 5. Maaseutubarometrin tulokset teemoittain ja osa-alueittain.....	12
Taulukko 6. Varsinais-Suomen maaseudun elinvoimaisuustekijät esimerkkipastauksineen	28

1. Maaseutuluotaimen tausta

Maaseutuluotaimen kehittäminen käynnistyi Alue- ja kuntatutkimuskeskus Spatiassa vuonna 2016. Työn pontimena oli havainto siitä, että maaseutujen tilan ja kehityksen arviointiin tarvitaan kokonaisvaltaisempaa näkökulmaa. Toisekseen myös maaseutujen näkyvyydessä ja tietoon perustuvassa julkisuuskuvassa oli selvää kehittämisen tarvetta. Näin syntyi Maaseutuluotain, jolle asetettuja tavoitteita olivat erilaisten maaseutualueiden kehittymisen seuranta, kehittämisen kärjen tunnistaminen sekä maaseudun näkyvyyden lisääminen.

Maaseutuluotaimen toteutustavaksi rakentui tietoperustan sekä alueellisen ja paikallisen kokemus- ja asiantuntijatiedon yhdistäminen, tarkastelunäkökulmien monipuolisuus sekä toistettavuuden mahdollisuus (ks. kuvio 1). Luotaimen tulokset pyrkivät olemaan helposti ymmärrettäviä, pohdintaa ja keskustelua herättäviä, eli ”mitä nämä havainnot tarkoittavat meidän ympäristössämme?”. Maaseutuluotain on rakennettu kehittämisen työvälineeksi ja sen tarpeita ajatellen.

Varsinais-Suomessa Maaseutuluotaimen mukainen prosessi käynnistettiin kesällä 2020. Sen toteutustapa ja tulokset on esitetty tässä raportissa. Työn on toteuttanut kehittämisyhdistys Silmu ry:n toimeksiannosta ja Keskitien säätiön avustuksella Alue- ja kuntatutkimuskeskus Spatia. Työlle koottiin sparrausryhmä Varsinais-Suomen alueen toimijoista. Siinä oli edustus kaikista alueen Leader-ryhmistä, ELY-keskuksesta, Varsinais-Suomen kylistä, maakuntaliitosta ja Turun yliopiston Brahea-keskuksesta.

Kuvio 1. Varsinais-Suomen Maaseutuluotaimen toimintatapa

2. Maaseutuluotaimen toteutus

2.1 Tietoperustan kokoaminen

Maaseutuluotaimessa laadittiin Varsinais-Suomen maaseutujen tietovaranto, joka tukeutui tilasto-aineistoon. Toimintatavan mukaisesti esitettävät asiat pyrkivät kuvaamaan niin maaseutujen kehityksen pidemmän aikavälin trendiä kuin nykytilannettakin. Esitystapa ja niistä nostetut sanalliset nostot perustuivat objektiiviseen havainnointiin. Kerätyllä tietoperustalla oli kaksi tehtävää. Ensimmäkin se toimi Maaseutuluotaimen kyselyn tausta-aineistona, toisekseen aineistolla oli myös itsellinen rooli Varsinais-Suomen maaseutujen kokonaiskuvan muodostamisessa ja tietoisuuden lisäämisessä.

2.2 Kyselyn kohdejoukon valinta

Maaseutuluotainkyselyn kohteeksi valittiin laajasti erilaisia Varsinais-Suomen maaseudun toimijoita: kehittäjät, yritykset, kuntatoimijat, tutkimus-, koulutus ja innovaatiotoimijat (TKI), järjestö- ja yhdistystoimijat sekä tiedonvälittäjät (ks. Taulukko 1). Kohdejoukkona eivät olleet ”rivikuntalaiset”, vaan siihen pyrittiin valikoimaan toimijoita, joilla olisi ammattinsa ja/tai tehtävänsä tuomaa kokemuksellista näkemystä maaseutujen tilanteesta ja kehityksestä. Kohdejoukoksi tarkentui 2192 henkilöä, joille sähköinen kysely tausta-aineistoinen toimitettiin marraskuussa 2020.

Taulukko 1. Kyselyn kohdejoukko

Ryhmä	Toimijat
Alueen kehittäjät	Maaseuturahaston kehittämishankkeiden hakijat, Maaseutuasiamiehet ja -johtajat, Metsäkeskuksen ja ProaAgrian asiantuntijat, maakuntaliiton ja maakunnan yhteistyöryhmät, kaupungin- ja kunnanjohtajat, Leader-ryhmien hallitukset
Maa- ja metsätalousyrittäjät ja alan neuvojat	Nuorenviljelijän tukea hakeneet, maatalouden investointitukea hakeneet, alan neuvojatahot
Yrittäjät (muu toimiala), yrityksen työntekijä tai yritysneuvoja	Maaseuturahaston yritystuen hakijat, yrittäjäjärjestöt, paikalliset kehitysyhtiöt
Viranhaltijat tai poliittiset päättäjät	Kaupungin- ja kunnanvaltuutetut, maakuntavaltuuston jäsenet, kuntien elinkeinovastaavat
Koulutus-, tutkimus- ja innovaatiotoimijat	Soveltuvien alojen asiantuntijat sekä opetusorganisaatioiden johto, Luonnonvarakeskus
Yhdistystoimijat	Kylä- ja asukas-yhdistystoimijat (pääosin yhdistysten puheenjohtajat)
Tiedonvälittäjä	Paikallislehtien päätoimittajat ja/tai toimituspäälliköt

Kyselyyn vastasi 299 henkilöä, joiden jakaantuminen pääasiallisen roolin mukaisesti on esitetty taulukossa 2. Kyselyyn sisältyi osio, jonne vastaaja pystyi osallistumaan myös useammassa roolissa. Kolmannes vastaajista ilmoittikin useamman roolin – tyypillisimmin kaksi tai kolme roolia. Kun nämä vastaajien moninaiset roolit otetaan huomioon, vastauksia saatiin 450 kappaletta. Vastaajaryhmittäiset väittämät ja niihin saadut vastaukset maaseudun tilasta ja kehityksestä on esitetty liitteessä 1.

Taulukko 2. Kyselyyn vastanneet pääasiallisen vastaajaroolin ja kaikkien rooliensa mukaisesti.

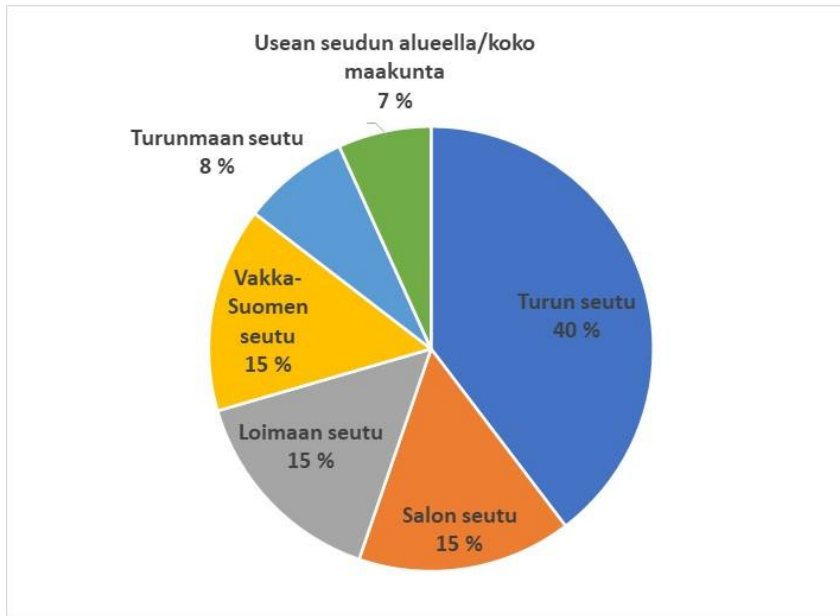
Rooli	Pääasiallinen rooli		Kaikki roolit	
	lkm	%	lkm	%
Alueen kehittäjä	36	12,0	60	13,3
Maa-/metsätalousyrittäjä tai alan neuvoja	69	23,1	86	19,1
Yrittäjä (muu toimiala), yrityksen työntekijä tai yritysneuvoja	46	15,4	71	15,8
Viranhaltija tai poliittinen päättäjä	82	27,4	104	23,1
Koulutus-/tutkimus-/innovaatiotoimija	19	6,4	31	6,9
Yhdistystoimija	43	14,4	90	20,0
Tiedonvälittäjä	4	1,3	8	1,8
Yhteensä	299	100	450	100

Vastaajista 59 % oli miehiä, 40 % naisia, ja 1 % ei halunnut tähän vastata. Ikäjakauma oli seuraava: 15–29-vuotiaita 6 %, 30–49-vuotiaita 36 %, 50–64-vuotiaita 41 %, 65-vuotiaita tai vanhempia 16 %, ei tietoa 1 %. Vastaajien asuinpaikkakunnan perusteella vastauksia tuli Oripäätä lukuun ottamatta kaikista Varsinais-Suomen kunnista (Taulukko 3), eniten Salosta (35 kpl), vähiten Pyhärannasta (1 kpl). Varsinais-Suomen ulkopuolisissa kunnissa asuvia oli 10 henkilöä. Näistä viisi asemoituu Uudellemaalle, neljä Satakuntaan ja yksi Etelä-Pohjanmaalle.

Taulukko 3. Vastaajat asuinkunnittain

Kunta	lkm
Aura	8
Kaarina	17
Kemiönsaari	10
Koski TL	3
Kustavi	7
Laitila	12
Lieto	11
Loimaa	26
Marttila	4
Masku	16
Mynämäki	19
Naantali	6
Nousiainen	7
Paimio	8
Parainen	13
Pyhäranta	1
Pöytyä	9
Raisio	7
Rusko	5
Salo	35
Sauvo	3
Somero	10
Taivassalo	2
Turku	25
Uusikaupunki	14
Vehmaa	8
Muu maakunta	10
Ei tietoa	3
Yhteensä	299

Vastaajilta kysyttiin asuinpaikan lisäksi aluetta, jolla he pääasiallisesti toimivat. Vaihtoehtoina olivat Varsinais-Suomen viisi seutua, usean seudun alue/koko maakunta tai en osaa sanoa. Tyypillisimmin toiminta-alueeksi nimettiin jokin seuduista, useimmiten Turun seutu (40 %). Salon, Loimaan ja Vakka-Suomen seuduille toimintansa kiinnittää 15 % vastaajista, Turunmaan seudulle 8 %. Usean seudun tai koko maakunnan toiminta-alueeksi määritti 7 % vastanneista.

Kuvio 2. Vastaajien pääasiallinen toiminta-alue (n=295)

2.3 Kyselyn toteutus

Kyselyn kohdejoukolle lähetettiin Varsinais-Suomen maaseudun tilastokatsaus (liite 2), jossa eri toimijoiden tuottamia tilastoja hyödyntäen ja muokaten pyrittiin välittämään laaja-alainen, objektiivinen tilannekuva alueen maaseuduista.

Kysely koostui useasta osasta. Taustakysymysten jälkeen kaikille oli yhteinen maaseutubarometri, jossa maaseudun tilaa ja kehitystä arvioitiin kouluarvosanoin 4–10. Arvioitavat asiakokonaisuudet olivat:

- 1) Varsinais-Suomen maaseutualueiden tila ja kehitys (11 arvioitavaa asiaa)
- 2) Työ, elinkeinot ja osaaminen Varsinais-Suomen maaseutualueilla (10 arvioitavaa asiaa)
- 3) Palvelut ja sujuva arki Varsinais-Suomen maaseutualueilla (9 arvioitavaa asiaa)
- 4) Asuminen ja ympäristö Varsinais-Suomen maaseutualueilla (11 arvioitavaa asiaa)

Tästä siirryttiin vastaajaryhmäkohtaiseen osioon, jonne ohjattiin alussa valittujen roolien mukaisesti. Tämän jälkeen palattiin taas yhteiseen osioon, joka käsitteli Varsinais-Suomen maaseudun tärkeitä lähivuosien kehityskohteita. Valmiiksi esitettyjen, teemoitettujen kehityskohteiden

lisäksi vastaajat pääsivät vapaasti esittämään tärkeimpiä Varsinais-Suomen maaseudun elinvoimaa vahvistavia asioita.

Kyselyssä tiedusteltiin myös näkökantoja tausta-aineistona olleesta Varsinais-Suomen tilastokatsauksesta. Tämä palvelee mm. Luotain-toimintatavan kehittämistyötä. Vastaajista 92 prosenttia ilmoitti tutustuneensa ainakin hieman tilastokatsaukseen ennen kyselyyn vastaamista, näistä 21 prosenttia hyvin¹. Vastaajien arvio katsauksen vaikutuksista omiin vastauksiin on tyypillisimmin vähäinen (48 %) tai kohtalainen (26 %)². Vastauksista voi todeta myös sen, että noin puolelle katsauksessa on ollut selkeää uutuusarvoa ja yli kahdelle kolmasosaa tiedot ovat näyttäneet hyvin kiinnostavilta. Tietojen esitysmuotoa pidetään onnistuneena, sillä vähintään hyvälle tasolle arvioi tietojen selkeyden 83 prosenttia ja katsauksen ulkoasun 77 prosenttia.

3. Tulokset

3.1 Varsinais-Suomen maaseudut

Varsinais-Suomen Maaseutuluotaimessa käytetään lähtökohtaisesti hallinnollisista rajoista riippumattonta aluetyypittelyä, jonka Suomen Ympäristökeskus otti käyttöön vuonna 2013³ (ks. lähde: SYKE).

Sisemmällä ja ulommalla kaupunkialueella, joka tarkoittaa Turun keskusta-aluetta ja Salon ydinkeskustaa sekä alueita Turun ympäryskunnista – asuu noin 275 000 ihmistä eli 57 % maakunnan väestöstä (Taulukko 4). Kaupungin kehysalueella, joka lasketaan vielä kaupunkialueeseen kuuluvaksi, asuu noin 75 000 ihmistä (16 %). Erilaisilla maaseutualueilla asuu vastaavasti noin 122 600 ihmistä (26 %).

Varsinais-Suomesta löytyy erilaista maaseutua. Laajimmat maaseutualueet luokittelevat ydinmaaseuduksi. Itä- ja pohjoissuomalaisista maaseudun tyyppiä harvaan asuttua maaseutua löytyy, joskin niukasti. Määritelmänsä mukaisesti suurempien kaupunkialueiden ulkopuolella sijaitsevia taajamakeskuksia, pikkukaupunkeja ja isoja kirkonkylä (=maaseudun paikalliskeskukset) ovat Someron, Loimaan ja Uudenkaupungin keskusta. Niihin sijoittuu asukkaita noin 24 000.

Alueen viisi seutua ovat alueprofiileiltaan verraten erilaisia. Turun ja Salon seutu luonnehtivat kaupunkialueet ja kaupungin läheinen maaseutu. Turunmaan tyyppiä taas ovat kaupunkialueet ja ydinmaaseutu, Vakka-Suomessa ydinmaaseutu ja maaseudun paikalliskeskukset ja Loimaan seudulla ydinmaaseutu, kaupungin läheinen maaseutu ja paikalliskeskukset. Kuntatasolla erot korostuvat, esimerkkeinä kaupunkimaiset Turku ja Kaarina sekä maaseutumaiset Koski ja Taivassalo.

¹ asteikko: ei lainkaan, hieman, kohtalaisesti, hyvin

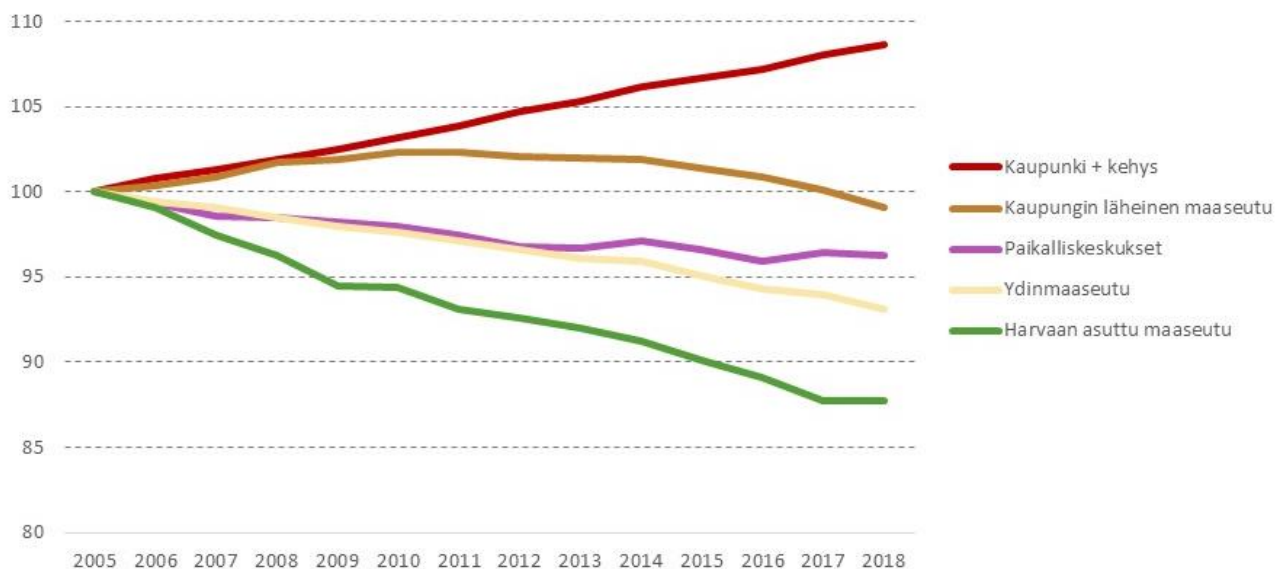
² asteikko: ei vaikutusta, vähäinen vaikutus, kohtalainen vaikutus, suuri vaikutus, en osaa sanoa

³ Tuolloin lanseerattu luokittelu pohjautui vuoden 2010 tietoihin. Laskelma on päivitetty keväällä 2020, jonka tiedot ovat vuodelta 2018. Tässä raportissa käytetään vanhempaa aluetytologiaa, koska siihen perustuvia tilastoja on kattavasti saatavilla.

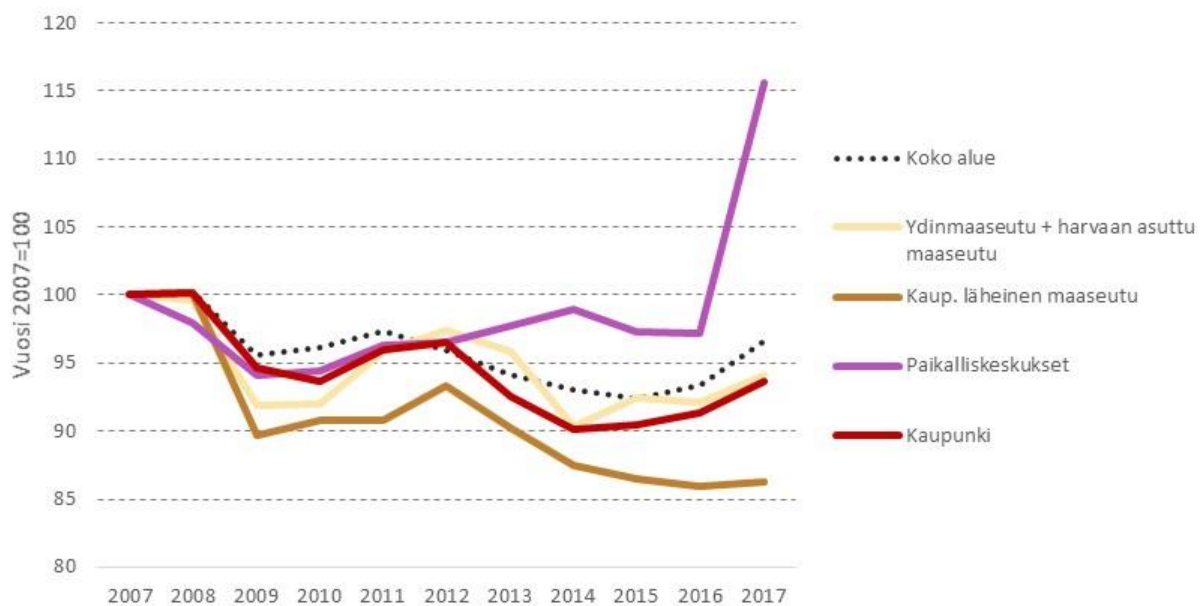
Taulukko 4. Varsinais-Suomen väestö erilaisilla alueilla vuonna 2018 (SYKE aluetypologia 2013).

Aluetyypä	Henkilöä (lkm)	Osuus (%)
Sisempi ja ulompi kaupunkialue	274 539	57,4
Kaupungin kehysalue	75 059	15,7
Kaupungin läheinen maaseutu	46 016	9,6
Ydinmaaseutu	50 093	10,5
Maaseudun paikalliskeskukset	23 979	5,0
Harvaan asuttu maaseutu	2 537	0,5
Tuntematon	6 359	1,3

Varsinais-Suomessa kaupungin ja sen kehysalueen väkimäärä on kasvanut likimain 10 prosenttia vuosina 2005–2018 (Kuvio 3). Laajan kaupungin läheisen maaseudun väestön kasvu on kääntynyt laskuun. Maaseudun paikalliskeskuksissa ja ydinmaaseudulla väestön vähenemä on ollut trendimäisesti lievässä laskussa. Työpaikkojen lukumäärä on ollut hienoisesti laskuvireinen vuosina 2007–2017 (Kuvio 4). Maaseutualueilla trendi on ollut hyvin samansuuntainen, joskin alamäki on ollut astetta jyrkempi. Paikalliskeskukset ovat säilyttäneet hyvin työpaikat ja niissä tapahtunut äkillinen kasvu vuonna 2017 johtunee Uudenkaupungin autotehtaan rekrytoinneista. Taloudellinen huoltosuhde eli työllistä kohti olevan työttömien ja työvoiman ulkopuolella olevia suhdeluku on korkein harvaan asutulla maaseudulla (1,6) ja matalin kaupungissa (1,3) ja sitä ympäröivällä maaseudulla (1,4).

Kuvio 3. Väestönkehitys Varsinais-Suomen erilaisilla alueilla 2005-2018 (vuosi 2005=100)

Kuvio 4. Työpaikkojen kehitys Varsinais-Suomen erilaisilla alueilla 2007-2017 (vuosi 2007=100)

Varsinais-Suomen maataloudessa korostuu viljanviljely (55 %) ja sen osuus onkin maan keskiarvoa selvästi suurempi (32 %). Monialaisten tilojen eli maa- ja puutarhatalouden lisäksi muutakin yritystoimintaa harjoittavien osuus Varsinais-Suomessa oli 28 % vuonna 2016, mikä on niukasti alle koko maan keskiarvon (28,7 %). Alueen maatalous- ja puutarhayritysten määrä on valtakunnallisen kehityksen tavoin laskenut vuosina 2010–2018. Samaan aikaan tilan keskimääräinen koko on kasvanut 46 hehtaarista 60 hehtaariin.

Matkailussa ulkomaisten maaseutumatkailijoiden kasvu on suhteellisesti suurinta, mutta siellä matkustajavolyymit ovat vielä pienet. Vuonna 2018 maaseutualueilla yöpyi yhteensä 158 281 matkailijaa, joista ulkomaisia oli 28 915. Kaupunkialueilla yöpyi yhteensä 1 062 630 matkailijaa, joista ulkomaisia oli 203 518. Lähes kaikissa kunnissa mökkien enemmistö on ulkopaikkakuntalaisten omistuksessa. Määrällisesti eniten kesämökkejä on Paraisilla ja Salossa, asukaslukuun suhteutettuna taas Kustavissa ja Taivassalossa. Suurin osa Varsinais-Suomen saarista ja niiden asukkaista sijaitsevat Paraisilla, mutta saaristoa löytyy kaikkiaan yhdeksän kunnan alueelta. Maaseutualueiden väestö kasvaa kausiasutus huomioiden viralliseen väestötilastoon verrattuna jopa yli 70 000 asukkaalla kesäaikaan.

3.2 Maaseutubarometri

Varsinais-Suomen maaseutubarometri tuottaa alueen maaseudulle kokonaisarvosanaksi 7,0 (asteikko 4–10). Eri teemojen ja niiden osa-alueiden keskiarvoissa oli suurta vaihtelua (Taulukko 5). Maaseudun tilan ja kehityksen osa-alueista parhaimmat arvostukset saa Varsinais-Suomen maaseudun maine (7,8), kaupungin läheisen maaseudun elinvoimaisuus (7,6) ja kuntakeskusten elinvoimaisuus (7,3). Heikoimmaksi arvioitiin puolestaan Manner-Suomen maaseutuohjelman tunnettuus

(6,1), maaseudun huomiointi maakunnan kehittämisessä (6,3) sekä kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksen toimivuus (6,3). Työ, elinkeinot ja osaaminen- teemassa esitettyjä asioita arvioidaan keskiarvon seitsemän tuntumaan. Selvästi heikoimman arvion saa maaseutuyritysten kansainvälistyminen (6,1), parhaimman paikallisten kehittämistarpeiden tunnistaminen (6,9) ja Leader-rahoituksen hyödynnettävyys (6,9). Palveluissa ja sujuvassa arjessa kysymyskohtainen keskiarvovaihtelu oli suurta. Maaseutualueiden turvallisuus, niiden kyky tarjota hyvän elämän puitteet ja etätyömahdollisuudet saivat yli kahdeksikon. Sen sijaan julkisten ja yksityisten palvelujen saatavuus maaseutualueilla ja asukkaiden vaikuttamismahdollisuudet maaseutualueita koskeviin kehittämispäätöksiin noin kuusi ja puoli. Asuminen ja ympäristö -teemassa myös oli osa-alueittaista vaihtelua keskiarvoissa. Luonnon monimuotoisuus sai hyvän arvosan (8,0), ja siitä noin puolen pisteen päähän luonnonvarojen ja -arvojen suojelun tilanne sekä maaseutualueiden paikallisidentiteetin ja maaseutukulttuurin vahvuus. Sen sijaan maaseutualueiden markkinointi asuinpaikkoina ja asukkaiden mahdollisuudet osallistua maankäytön suunnitteluun saivat heikot arviot (6,2 ja 6,4).

Taulukko 5. Maaseutubarometrin tulokset teemoittain ja osa-alueittain (n=288–299)

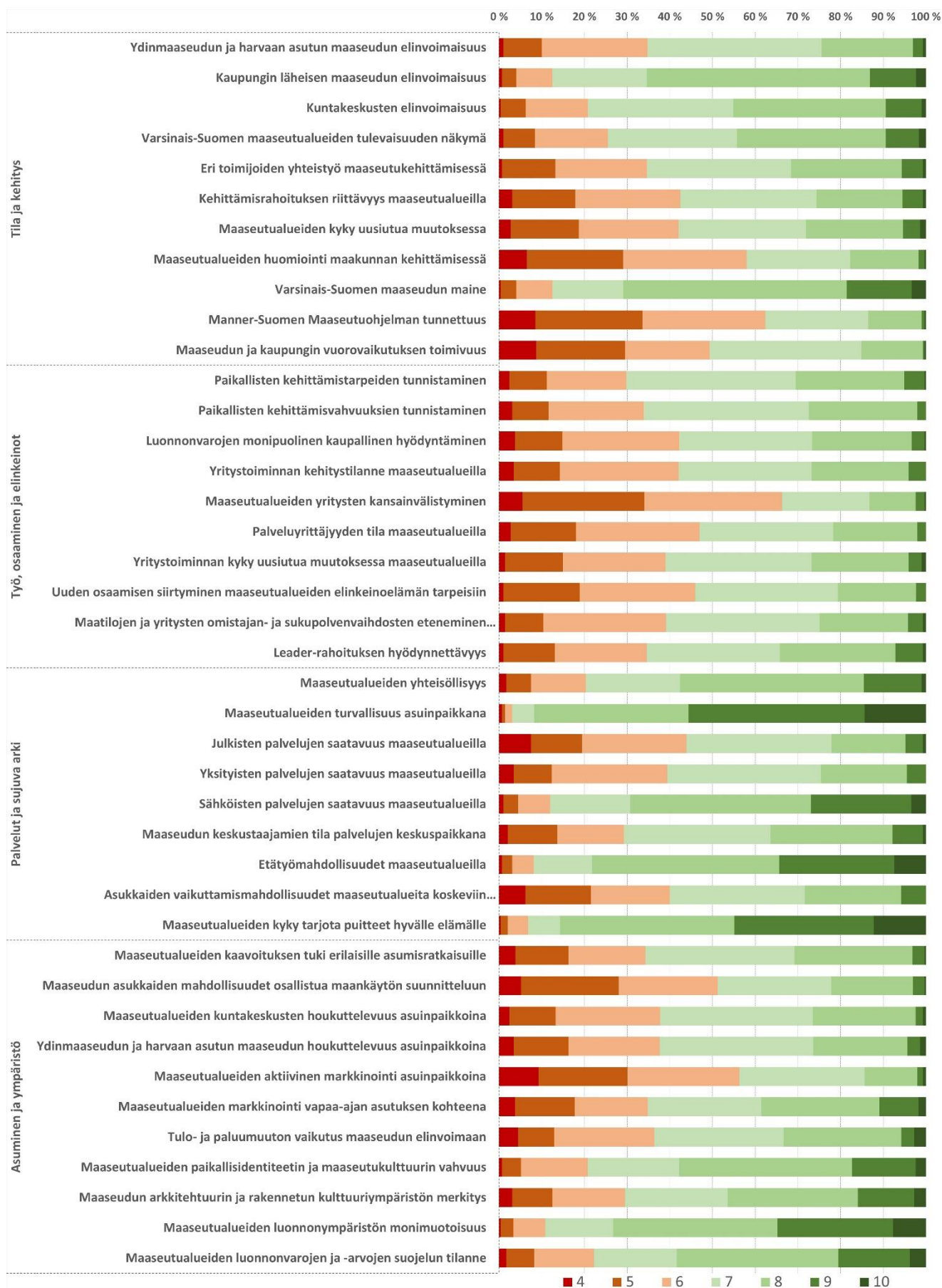
TILA JA KEHITYS (n =288–299)	ka.
Varsinais-Suomen maaseudun maine	7,8
Kaupungin läheisen maaseudun elinvoimaisuus	7,6
Kuntakeskusten elinvoimaisuus	7,3
Varsinais-Suomen maaseutualueiden tulevaisuudennäkymä	7,2
Eri toimijoiden yhteistyö maaseutukehittämisessä	6,9
Ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun elinvoimaisuus	6,8
Maaseutualueiden kyky uusiutua muutoksessa	6,7
Kehittämisrahoituksen riittävyys maaseutualueilla	6,7
Maaseutualueiden huomiointi maakunnan kehittämisessä	6,3
Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen toimivuus	6,3
Manner-Suomen maaseutuohjelman tunnettuus	6,1
YHTEENSÄ	6,9

TYÖ, OSAAMINEN JA ELINKEINOT (n = 289–296)	ka.
Leader–rahoituksen hyödynnettävyys	6,9
Paikallisten kehittämistarpeiden tunnistaminen	6,9
Paikallisten kehittämisvahvuuksien tunnistaminen	6,8
Maatilojen ja yritysten omistajan- ja sukupolvenvaihdosten eteneminen	6,8
Yritystoiminnan kyky uusiutua muutoksessa maaseutualueilla	6,8
Yritystoiminnan kehitystilanne maaseutualueilla	6,7
Luonnonvarojen monipuolinen kaupallinen hyödyntäminen	6,7
Uuden osaaminen siirtyminen maaseutualueiden elinkeinoelämän tarpeisiin	6,6
Palveluyrittäjyyden tila maaseutualueilla	6,6
Maaseutualueiden yritysten kansainvälistyminen	6,1
YHTEENSÄ	6,7

PALVELUT JA SUJUVA ARKI (n = 292-295)	ka.
Maaseutualueiden turvallisuus asuinpaikkoina	8,6
Maaseutualueiden kyky tarjota puitteet hyvälle elämälle	8,3
Etätyömahdollisuudet maaseutualueilla	8,1
Sähköisten palvelujen saatavuus maaseutualueilla	7,8
Maaseutualueiden yhteisöllisyys	7,4
Maaseudun keskustaajamien tila palvelujen keskuspaikkana	7,0
Yksityisten palvelujen saatavuus maaseutualueilla	6,7
Asukkaiden vaikuttamismahdollisuudet maaseutualueita koskeviin kehittämispäätöksiin	6,7
Julkisten palvelujen saatavuus maaseutualueilla	6,6
YHTEENSÄ	7,5

ASUMINEN JA YMPÄRISTÖ (n = 289-296)	ka.
Maaseutualueiden luonnonympäristön monimuotoisuus	8,0
Maaseutualueiden paikallisidentiteetin ja maaseutukulttuurin vahvuus	7,5
Maaseutualueiden luonnonvarojen ja -arvojen suojelun tilanne	7,5
Maaseudun arkkitehtuurin ja rakennetun kulttuuriympäristön merkitys	7,2
Maaseutualueiden markkinointi vapaa-ajan asutuksen kohteina	6,9
Tulo- ja paluumuuton vaikutus maaseudun elinvoimaan	6,9
Maaseutualueiden kaavoituksen tuki erilaisille asumisratkaisuille	6,8
Maaseutualueiden kuntakeskusten houkuttelevuus asuinpaikkoina	6,8
Ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun houkuttelevuus asuinpaikkoina	6,7
Maaseudun asukkaiden mahdollisuudet osallistua maankäytön suunnitteluun	6,4
Maaseutualueiden aktiivinen markkinointi asuinpaikkoina	6,2
YHTEENSÄ	7,0

Vastauskeskiarvojen lisäksi on syytä katsoa myös vastausten hajontaa (kuvio 5). Tyypillisimmin vastaajat ovat käyttäneet arvosanoja 7 ja 8. Toisaalta vastaajat eivät ole säästelleet myöskään asteikon ääripäitä. Arvosanoja 4 ja 5 on käytetty eniten arvioitaessa maaseutuyritysten kansainvälistymistä (34 %), Manner-Suomen maaseutuohjelman tunnettuutta (34 %), maaseutualueiden aktiivista markkinointia asuinpaikkoina (30 %) sekä maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen toimivuutta (30 %). Vastaavasti arvosanoja 9 ja 10 ovat yleisimpiä arvioitaessa maaseutualueiden turvallisuutta asuinpaikkana (56 %), niiden kykyä tarjota hyvän elämän puitteet (45 %), niiden luonnonympäristön monimuotoisuutta (35 %) sekä etätyömahdollisuuksia (34 %).

Kuvio 5. Barometrin vastausten jakauma (n=288–299)

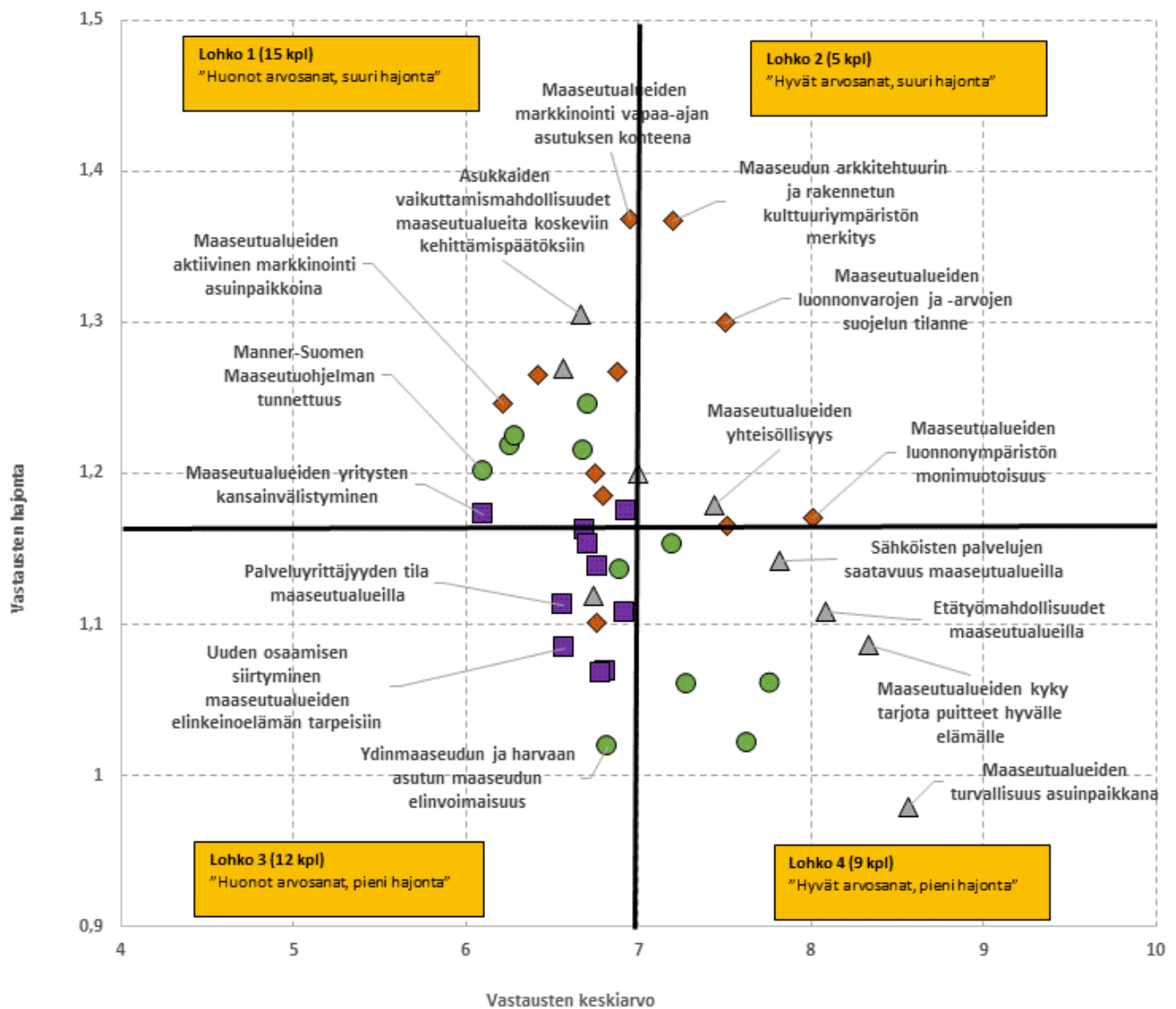
Kuviossa 6 kysytyt asiat on sijoitettu nelikenttään siten, että lohkot muodostuvat koko aineiston vastausten keskiarvon (6,99) ja keskimääräisen hajonnan (1,17) perusteella (viivat x- ja y-akseleilla)⁴. Palveluihin ja sujuvaan arkeen liittyvät vastaukset (kolmiot) sijoittuvat useimmin lohkoon 4 eli ne saavat hyviä arvosanoja pienellä hajonnalla. Asumiseen ja ympäristöön (vinoneliö) liittyvissä teki-
jöissä on korkeita ja matalia arvosanoja, mutta hajonta on keskimääräistä tasoa korkeampi (lohkot 1 ja 2). Maaseudun tilaa ja kehitystä (ympyrä) kuvaavat asiat sijoittuvat yleisimmin lohkoihin 1 ja 4. Maaseudun työhön, osaamiseen ja elinkeinoihin liittyvät asiat puolestaan sijoittuivat liki yksin-
omaan lohkoon 3 eli ”huonot arvosanat, pieni hajonta”. Tämä on juurikin se lohko, mikä on kehittä-
misen kannalta kiinnostava, koska niiden heikkoudesta vallitsee suurin yksimielisyys. Tähän lohkoon sijoittuvat seuraavat barometrin osa-alueet (12 kpl):

- Ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun elinvoimaisuus
- Eri toimijoiden yhteistyö maaseutukehittämisessä
- Paikallisten kehittämistarpeiden tunnistaminen
- Paikallisten kehittämisvahvuuksien tunnistaminen
- Luonnonvarojen monipuolinen kaupallinen hyödyntäminen
- Yritystoiminnan kehitystilanne maaseutualueilla
- Palveluyrittäjyyden tila maaseutualueilla
- Yritystoiminnan kyky uusiutua muutoksessa maaseutualueilla
- Uuden osaamisen siirtyminen maaseutualueiden elinkeinoelämän tarpeisiin
- Maatilojen ja yritysten omistajan- ja sukupolvenvaihdosten eteneminen maaseutualueilla
- Yksityisten palvelujen saatavuus maaseutualueilla
- Maaseutualueiden kuntakeskusten houkuttelevuus asuinpaikkoina

Kuviossa 7 on esitetty vastaajaryhmittäiset keskiarvot. Luokkia on yhdistelty tulosten luotettavuuden parantamiseksi ja ne rakentuivat seuraavasti 1) alueen kehittäjät + TKI-toimijat, 2) maa- ja metsätalousyrittäjät ja alan neuvojat, 3) muut yrittäjät ja alan neuvojat, 4) kuntatoimijat sekä 5) yhdistystoimijat. Yleistulkinta eroista on se, että kehittäjät ja TKI-toimijat arvioivat esitettyjä asi-
oita muita ryhmiä myönteisemmin. Tästä selkeimpinä esimerkkeinä ovat kehittäjien myönteisem-
mät arviot asukkaiden vaikuttamismahdollisuuksista maaseutualueiden kehittämiseen ja maan-
käyttöön, näkemykset maaseutuohjelman tunnettuudesta, yhteistyön tilanteesta (eri toimijoiden kesken + kaupunkialueet) sekä Leader-rahoituksen hyödynnettävyydestä. Vastaavasti useimmiten heikoimmat arviot tulevat maaseutuyrityksistä ja alan neuvojilta. Edellä kehittäjien kohdalla mai-
nittujen asioiden lisäksi yrityksissä arvioidaan muita kriittisemmin maaseudun keskustaajamien ti-
laa, maaseudun mainetta, paikallisten vahvuuksien ja kehittämistarpeiden tunnistamista, maaseu-
dun markkinointia, yritysten kansainvälistymistä, yhteisöllisyyttä ja uuden osaamisen siirtymistä elinkeinoelämän tarpeisiin. Kuviossa 7 on tähdellä merkitty ne asiat (14 kpl), joissa vastaajaryh-
mien keskiarvojen erot ovat tilastollisesti merkitseviä⁵.

⁴ Esitysteknisistä syistä vain äärimmäisistä tekijöistä on ilmoitettu sen asiasisältö.

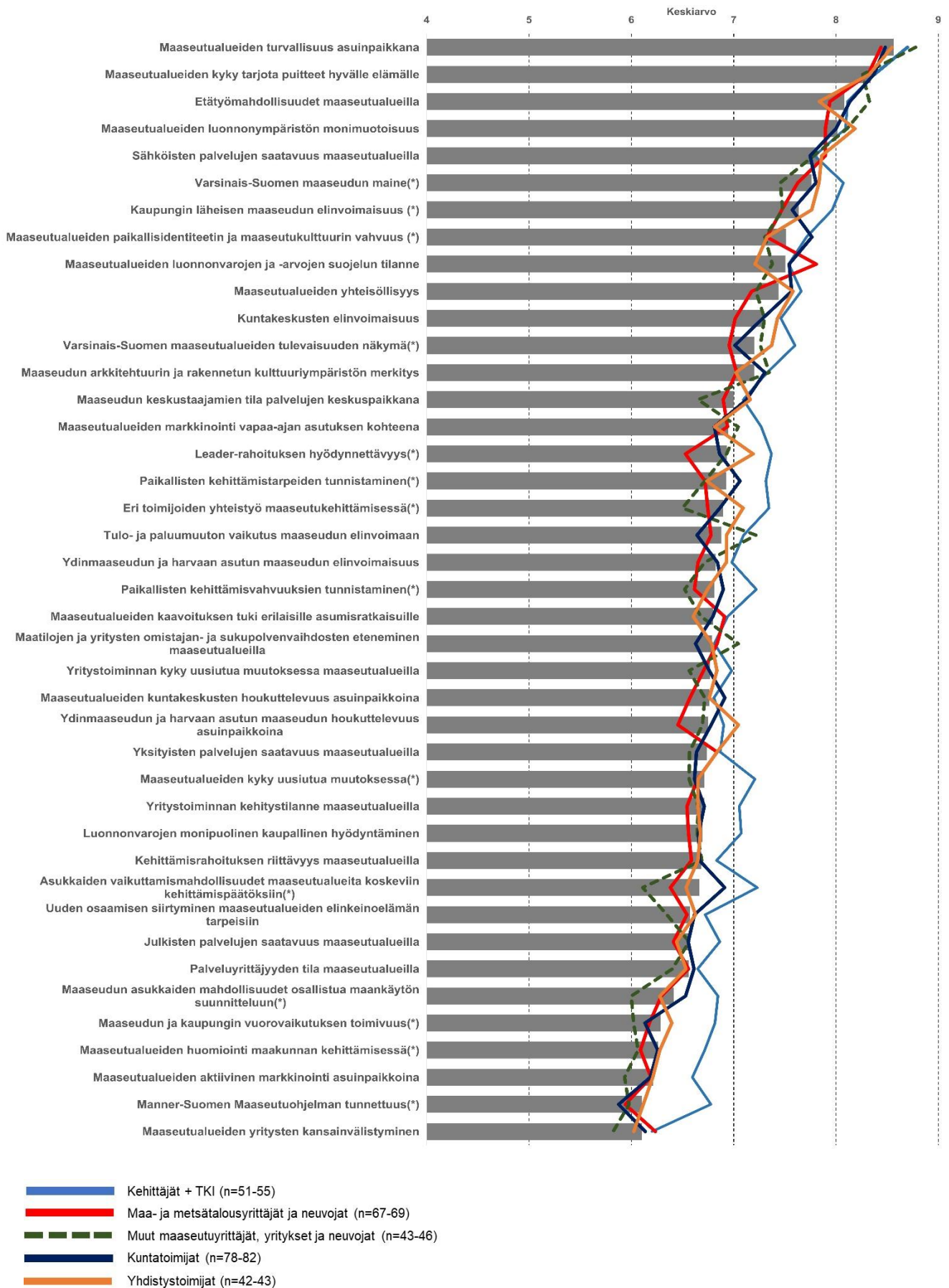
⁵ Kruskal-Wallis ei-parametrinen keskiarvotesti, $p < 0,05$.

Teemat

- ▲ Palvelut ja sujuva arki
- Maaseudun tila ja kehitys
- Työ, osaaminen ja elinkeinot
- ◆ Asuminen ja ympäristö

Kuvio 6. Barometrin vastausten keskiarvo (x-akseli) ja hajonta (y-akseli).

Kuvio 7. Vastausten keskiarvot vastaajaryhmittäin, tilastollisesti merkitsevät erot *, $p < 0.05$

Kuviossa 8 barometrin vastaukset on esitetty vastaajaryhmittäin verrattuna koko aineiston keskiarvoon. Punainen väri ja sen sävy tarkoittaa, että asia on arvioitu koko aineistosta laskettua ko. asian keskiarvoa heikommaksi, sininen väri päinvastoin. Tähti kysytyn asian perässä kertoo - kuten aiemminkin - että erot ryhmien kesken keskiarvoissa ovat tilastollisesti merkitseviä.

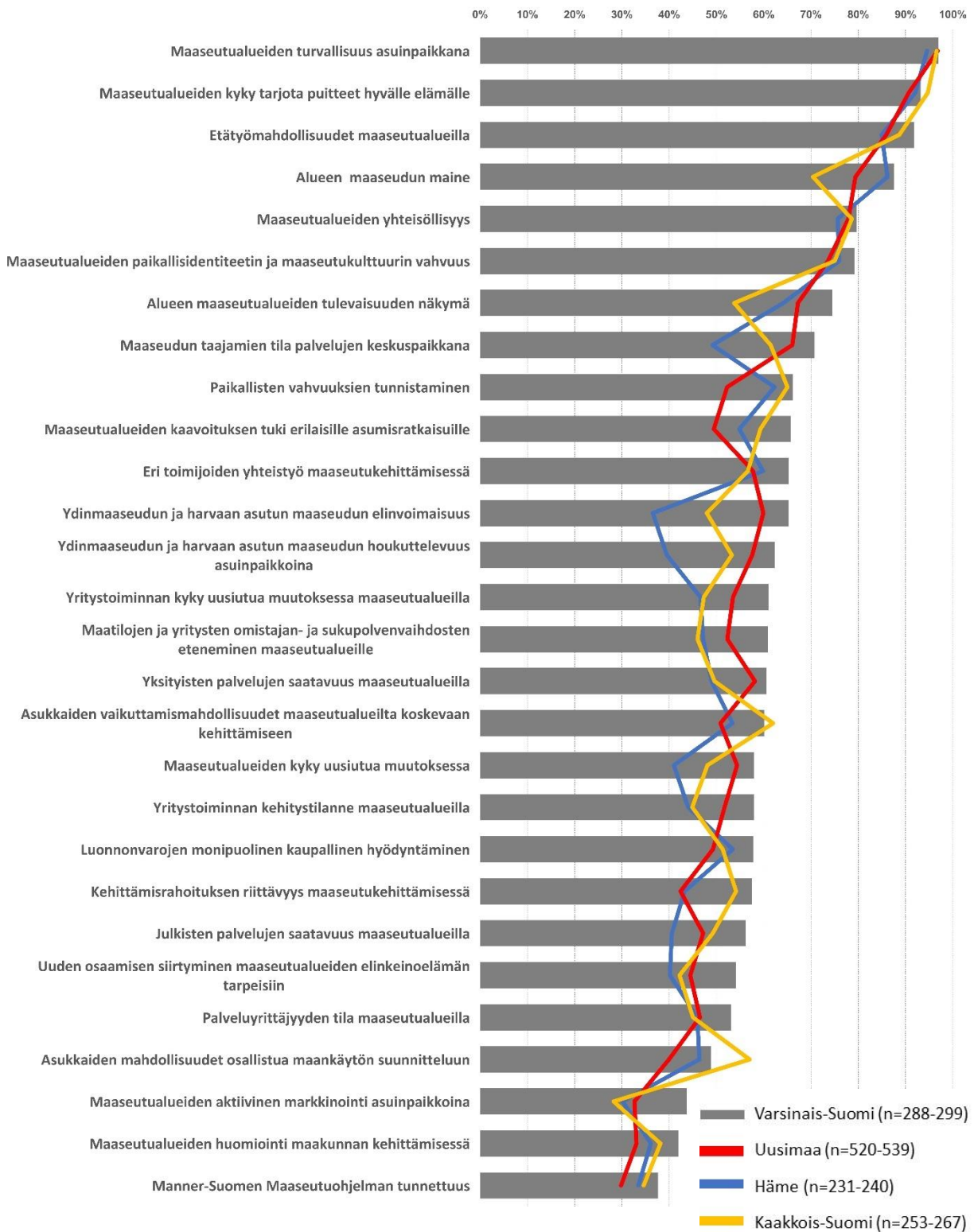
Kuvio 8. Barometrin vastaukset vastaajaryhmittäin, ryhmien erot koko aineiston keskiarvoon

	Kehittäjät + TKI	Maa- ja metsätalousyrittäjät + neuvojat	Muut maaseutuyrittäjät + neuvojat	Kuntatoimijat	Järjestöt
Asukkaiden vaikuttamismahdollisuudet maaseutualueita koskeviin kehittämissäpäätöksiin(*)	0,57	-0,28	-0,55	0,25	-0,13
Manner-Suomen Maaseutuohjelman tunnettuus(*)	0,67	-0,16	-0,13	-0,23	0,01
Maaseudun asukkaiden mahdollisuudet osallistua maankäytön suunnitteluun(*)	0,43	-0,12	-0,41	0,12	-0,13
Eri toimijoiden yhteistyö maaseutukehittämisessä(*)	0,45	-0,15	-0,40	-0,03	0,20
Leader-rahituksen hyödynnettävyys(*)	0,44	-0,41	0,00	-0,07	0,26
Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen toimivuus(*)	0,53	-0,11	-0,26	-0,15	0,11
Paikallisten kehittämisväyryyden tunnistaminen(*)	0,41	-0,19	-0,29	0,09	-0,07
Maaseutualueiden aktiivinen markkinointi asuinpaikkoina	0,38	-0,02	-0,28	-0,03	-0,01
Maaseutualueiden huomiointi maakunnan kehittämisessä(*)	0,45	-0,17	-0,20	0,00	0,02
Varsinais-Suomen maaseutualueiden tulevaisuuden näkymä(*)	0,40	-0,25	0,06	-0,19	0,17
Maaseutualueiden kyky uusiutua muutoksessa(*)	0,49	-0,07	-0,15	-0,10	-0,06
Varsinais-Suomen maaseudun maine(*)	0,31	-0,13	-0,30	0,04	0,07
Maaseutualueiden luonnonvarojen ja -arvojen suojelun tilanne	0,03	0,30	-0,13	0,04	-0,30
Paikallisten kehittämistarpeiden tunnistaminen(*)	0,39	-0,20	-0,21	0,14	-0,19
Ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun houkuttelevuus asuinpaikkoina	0,15	-0,29	-0,05	0,03	0,30
Tulo- ja paluumuuton vaikutus maaseudun elinvoimaan	0,22	-0,10	0,34	-0,24	0,05
Luonnonvarojen monipuolinen kaupallinen hyödyntäminen	0,38	-0,14	-0,05	-0,04	-0,02
Yritystoiminnan kehitystilanne maaseutualueilla	0,34	-0,17	-0,06	0,00	-0,06
Maaseudun keskustaajamien tila palvelujen keskuspaikkana	0,09	-0,10	-0,35	0,13	0,16
Kaupungin läheisen maaseudun elinvoimaisuus (*)	0,33	-0,17	-0,16	-0,06	0,13
Etätyömahdollisuudet maaseutualueilla	0,03	-0,14	0,24	0,05	-0,24
Maaseutualueiden yhteisöllisyys	0,22	-0,26	-0,22	0,13	0,14
Maaseutualueiden paikallisidentiteetti ja maaseutukulttuurin vahvuus (*)	0,20	-0,19	-0,21	0,26	-0,18
Maaseutualueiden markkinointi vapaa-ajan asutuksen kohteena	0,32	-0,01	0,09	-0,14	-0,13
Julkisten palvelujen saatavuus maaseutualueilla	0,30	-0,16	0,00	-0,01	-0,13
Kuntakeskusten elinvoimaisuus	0,18	-0,27	0,02	0,00	0,15
Maatilojen ja yritysten omistajan- ja sukupolvenvaihdosten eteneminen maaseutualueilla	0,02	0,05	0,26	-0,16	0,00
Yritystoiminnan kyky uusiutua muutoksessa maaseutualueilla	0,22	-0,06	-0,20	0,00	0,07
Maaseutualueiden yritysten kansainvälistyminen	0,10	0,13	-0,28	0,04	-0,08
Uuden osaamisen siirtyminen maaseutualueiden elinkeinoelämän tarpeisiin	0,15	-0,03	-0,22	0,05	0,06
Maaseutualueiden kuntakeskusten houkuttelevuus asuinpaikkoina	0,05	-0,19	-0,04	0,15	0,00
Maaseutualueiden turvallisuus asuinpaikkana	0,13	-0,13	0,21	-0,09	-0,02
Maaseutualueiden kaavoituksen tuki erilaisille asumisratkaisuille	0,14	0,11	-0,12	0,00	-0,19
Ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun elinvoimaisuus	0,16	-0,17	-0,11	0,02	0,11
Maaseudun arkkitehtuurin ja rakennetun kulttuuriympäristön merkitys	0,13	-0,17	0,15	0,10	-0,18
Yksityisten palvelujen saatavuus maaseutualueilla	0,13	0,10	-0,17	-0,10	0,10
Maaseutualueiden luonnonympäristön monimuotoisuus	0,08	-0,12	0,10	-0,01	0,17
Palveluyrittäjyyden tila maaseutualueilla	0,09	0,00	-0,16	0,05	-0,03
Kehittämisrahoituksen riittävyys maaseutualueilla	0,15	-0,10	0,00	-0,02	-0,03
Sähköisten palvelujen saatavuus maaseutualueilla	-0,03	0,07	-0,04	-0,08	0,04
Maaseutualueiden kyky tarjota puitteet hyvälle elämälle	0,04	-0,02	-0,08	0,03	-0,01

Maaseutuluotain on lähtökohtaisesti alueellinen kehittämisväline, mutta ajatuksia ja oppia voi saada myös vertailemalla tuloksia muihin alueisiin. Tässä vertailua tehdään Kaakkois-Suomen, Hämeen ja Uudenmaan maaseutuluotaimiin, jotka on toteutettu likimain samassa aikataulussa⁶. Vertailussa tarkastellaan osuutta, jossa vastaajat ovat antaneet asialle arvosanan 7 tai enemmän (Kuvio 9). Kärjessä olevista tekijöistä turvallisuus, hyvän elämän puitteet, etätyömahdollisuudet ja yhteisöllisyys arvioidaan hyvin yhdenmukaisesti eri alueilla. Sen jälkeen liki kaikki asiat arvioidaan keskimäärin paremmaksi Varsinais-Suomessa. Myönteisyys tulee vahvimmin esille ydinmaaseudun ja

⁶ Vertailussa asiat, jotka on kysytty Maaseutuluotaimissa samalla tavalla. Kyseessä suorat jakaumat, eli vastauksia ei ole painotettu esimerkiksi vastaajatahojen osuuksien mukaisesti.

harvaan asutun maaseudun elinvoimaisuudessa ja houkuttelevuudessa asuinpaikkoina, maaseutualueiden aktiivisessa markkinoinnissa, maaseutualueiden tulevaisuuden näkymissä sekä omistajan- ja sukupolvenvaihdosten etenemisessä.

Kuvio 9. Vähintään arvosanan seitsemän (7) antaneiden osuudet (%), Varsinais-Suomi vs. Häme, Kaakkois-Suomi ja Uusimaa

Kuten aiempi tilastollinen analyysi osoitti, Varsinais-Suomen seudut ovat aluerakenteeltaan omaleimaisia. Siksi tuloksia tarkasteltiin myös seuduittain. Erityisesti Turunmaan seudun vastaajamäärä jäi vähäiseksi. Siksi kuvion 10 tuloksia on syytä pitää suuntaa antavina ja viitteellisenä, muistaen mahdollinen satunnaisuuden vaikutus. Punainen väri ja sen sävy tarkoittaa, että asia on arvioitu koko aineistosta laskettua ko. asian keskiarvoa heikommaksi, sininen väri päinvastoin. Turunmaan seudun toimijat arvioivat asioita keskimäärin myönteisemmin, joista erottuvat ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun houkuttelevuus asuinpaikkoina, maaseutualueiden markkinointi niin pysyvän kuin vapaa-ajan asutuksen kohteena, palveluyrittäjyyden tila sekä tulo- ja paluumuuton vaikutus maaseudun elinvoimaan. Vastaavasti Loimaan seudun toimijat ovat kriittisimpiä, erityisesti kohdissa maaseutualueiden huomiointi maakunnan kehittämisessä sekä maaseutualueiden markkinointi vapaa-ajan asutuksen kohteena, maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus, Leader-rahoituksen hyödynnettävyys sekä Varsinais-Suomen maaseudun maine. Myös Salon seudulta löytyy kriittisempiä arvioinnin kohteita, kuten asukkaiden mahdollisuudet osallistua maankäytön suunnitteluun, sähköisten palvelujen saatavuus maaseutualueilla, maaseutualueiden kaavoituksen tuki erilaisille asumisratkaisuille, maaseutualueiden aktiivinen markkinointi asuinpaikkoina sekä asukkaiden vaikuttamismahdollisuudet maaseutualueita koskeviin kehittämisspäätöksiin

Kuvio 10. Barometrin vastaukset seuduittain, ryhmien erot koko aineiston keskiarvoon

	Salon seutu (n=44-46)	Turunmaan seutu (n=22-23)	Turun seutu (n=110-117)	Vakka-Suomen seutu (n=42-44)	Loimaan seutu (n=43-45)
Maaseutualueiden turvallisuus asuinpaikkana	-0,21	0,30	0,00	-0,13	0,14
Maaseutualueiden kyky tarjota puitteet hyvälle elämälle	-0,08	0,36	-0,21	0,20	0,14
Etätömahdollisuudet maaseutualueilla	-0,30	0,57	-0,03	0,30	-0,29
Maaseutualueiden luonnonympäristön monimuotoisuus	-0,06	0,20	-0,03	-0,06	-0,04
Sähköisten palvelujen saatavuus maaseutualueilla	-0,47	0,18	0,02	0,31	-0,14
Varsinais-Suomen maaseudun maine	0,15	0,06	0,03	-0,08	-0,36
Kaupungin läheisen maaseudun elinvoimaisuus	-0,11	0,23	-0,03	0,00	-0,04
Maaseutualueiden paikallisidentiteetti ja maaseutukulttuurin vahvuus	-0,18	0,32	-0,09	0,05	-0,02
Maaseutualueiden luonnonvarojen ja -arvojen suojelun tilanne	-0,11	-0,03	0,04	-0,03	0,07
Maaseutualueiden yhteisöllisyys	-0,09	0,52	-0,07	-0,10	-0,16
Kuntakeskusten elinvoimaisuus	0,05	0,07	-0,01	0,02	-0,30
Varsinais-Suomen maaseutualueiden tulevaisuuden näkymä	0,08	0,45	-0,09	0,05	-0,27
Maaseudun arkkitehtuurin ja rakennetun kulttuuriympäristön merkitys	0,37	-0,07	-0,10	-0,15	-0,16
Maaseudun keskustaajamien tila palvelujen keskuspaikkana	-0,07	0,43	-0,01	-0,16	0,05
Maaseutualueiden markkinointi vapaa-ajan asutuksen kohteena	-0,14	0,79	-0,08	0,14	-0,44
Leader-rahoituksen hyödynnettävyys	-0,02	0,54	-0,15	0,07	-0,38
Paikallisten kehittämistarpeiden tunnistaminen	0,05	0,21	-0,19	0,19	-0,10
Eri toimijoiden yhteistyö maaseutukehittämisessä	0,15	0,32	-0,17	0,10	-0,12
Tulo- ja paluumuuton vaikutus maaseudun elinvoimaan	-0,03	0,68	-0,05	0,01	-0,33
Ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun elinvoimaisuus	0,20	0,35	-0,31	0,13	0,07
Paikallisten kehittämishavaintojen tunnistaminen	-0,08	0,28	-0,06	-0,04	-0,12
Maaseutualueiden kaavoituksen tuki erilaisille asumisratkaisuille	-0,47	-0,28	0,08	0,16	0,18
Maatilojen ja yritysten omistajan- ja sukupolvenvaihdosten eteneminen maaseutualueilla	0,05	0,43	-0,15	0,07	-0,18
Yritystoiminnan kyky uusiutua muutoksessa maaseutualueilla	-0,01	0,28	-0,13	-0,06	0,01
Maaseutualueiden kuntakeskusten houkuttelevuus asuinpaikkoina	-0,16	0,33	0,05	0,03	-0,27
Ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun houkuttelevuus asuinpaikkoina	-0,16	0,86	-0,21	-0,02	0,05
Yksityisten palvelujen saatavuus maaseutualueilla	-0,05	0,58	-0,06	0,03	-0,08
Maaseutualueiden kyky uusiutua muutoksessa	0,13	0,51	-0,16	-0,01	-0,18
Yritystoiminnan kehitystilanne maaseutualueilla	0,01	0,51	-0,13	-0,14	0,02
Luonnonvarojen monipuolinen kaupallinen hyödyntäminen	0,13	0,09	-0,02	-0,17	-0,18
Kehittämisrahoituksen riittävyys maaseutualueilla	0,36	0,27	-0,17	0,22	-0,33
Asukkaiden vaikuttamismahdollisuudet maaseutualueita koskeviin kehittämisspäätöksiin	-0,40	-0,10	-0,09	0,43	-0,04
Uuden osaamisen siirtyminen maaseutualueiden elinkeinoelämän tarpeisiin	0,06	0,08	-0,10	-0,03	-0,08
Julkisten palvelujen saatavuus maaseutualueilla	-0,31	0,26	0,13	-0,02	-0,18
Palveluyrittäjyyden tila maaseutualueilla	0,15	0,79	-0,18	-0,15	-0,07
Maaseudun asukkaiden mahdollisuudet osallistua maankäytön suunnitteluun	-0,48	-0,24	0,10	0,16	-0,04
Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen toimivuus	0,13	0,28	-0,06	0,03	-0,40
Maaseutualueiden huomiointi maakunnan kehittämisessä	0,09	0,56	0,03	0,04	-0,62
Maaseutualueiden aktiivinen markkinointi asuinpaikkoina	-0,41	0,70	-0,05	-0,10	-0,01
Manner-Suomen Maaseutuohjelman tunnettuus	-0,11	0,24	-0,02	-0,01	-0,33
Maaseutualueiden yritysten kansainvälistyminen	0,03	0,42	-0,12	-0,08	-0,08

3.3 Vastaajaryhmien vastaukset

Kyselyssä oli oma osio eri vastaajaryhmille, jossa räätälöity väittämät patteristo avautui alussa valitun roolin tai roolien mukaisesti. Näiden vastausten jakaumat on esitetty liitteessä 1.

Ohessa on tehty nostoja niistä asioista, joista vastaajat olivat väittämien kanssa eniten samaa mieltä (+), ja eniten eri mieltä (-)⁷. Väittämien jälkeen suluissa oleva luku kertoo saman (+) tai erimielisyyden (-) osuuden vastanneista.

Yritykset/yrittäjät ja alan neuvojat (n=70–71)

- + Yrityksen perustaminen on helppoa (78,9 %)
- + Yrittäjien tekemisen asenne on vahva maaseudulla (76,1 %)
- + Maaseudun toimintaympäristö on yrittäjäystävällinen (63,4 %)
- Yrittäjien on helppo saada osaavaa työvoimaa (70,4 %)
- Maaseudun yrityksillä on riittävästi asiakkaita (53,5 %)
- Maaseudun yrittäjien investointitaso on riittävä kilpailukyyn turvaamiseksi (48,6 %)

Alkutuottajat ja alan neuvojat (n=83–85)

- + Varsinais-Suomen peltoalueet ovat tehokkaassa tuotannollisessa käytössä (88,2 %)
- + Maa- ja metsätalousyrittäjien yritysosaaminen on vahvaa (75,3 %)
- + Maa- ja metsätalousyrittäjien kasvuhakuisuus on lisääntynyt (75,3 %)
- Maa- ja metsätalousyrittäjien on helppo saada osaavaa työvoimaa (76,2 %)
- Maa- ja metsätalousyrittäjien omistajan- ja sukupolvenvaihdoksia rahoitetaan riittävästi (32,9 %)
- Maa- ja metsätalouden tukirahoitusta on saatavilla riittävästi (31,3 %)

Kuntatoimijat (n=102–204)

- + Kunnan keskustaajama on taloudellisen toimeliaisuuden ja yrittäjyyden keskuspaikka (64,5 %)
- + Kunnalla on halua toimia tiiviissä yhteistyössä Leader-ryhmän kanssa (63,1 %)
- + Kunnalla on vahva halu tukea aktiivisia kyliä ja kyläyhdistyksiä (58,8 %)
- Kunnassa panostetaan myös haja-asutusalueiden kehittämiseen (40,4 %)
- Kunnan maaseutualueiden kehitys on edennyt myönteiseen suuntaan (35,6 %)
- Maaseutualueiden kehittäminen on olennainen osa kunnan kehittämisstrategiaa (35,0 %)

Kehittäjät (n=58–60)

- + Maaseututoimijoiden yhteistyö on menestymisen avain (96,6 %)
- + Maaseutualueiden kehityksen ajurina on yritysten kehittämistoiminta (81,3 %)
- + Maaseutualueiden kehityksen ajurina on yritysten yhteistyö (79,6 %)
- Maaseutuyrittäjien ja -yritysten on helppo saada koulutettua ja osaavaa työvoimaa (71,2 %)
- Maaseutuyritysten investointitaso on riittävä kilpailukyyn säilyttämiseksi (40,7 %)

⁷ Käytetty asteikko: täysin eri mieltä, joihinkin eri mieltä, neutraali kanta, joihinkin samaa mieltä, täysin samaa mieltä. Tähän on poimittu ne väittämät, joista ollaan eniten samaa mieltä (joihinkin tai täysin) ja eniten eri mieltä (joihinkin tai täysin).

Tutkimus-, koulutus- ja innovaatiotoimijat (n=31)

- + Luonnonvarojen monipuolista ja kestävää käyttöä koskevaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa tulisi lisätä Varsinais-Suomessa (87,1 %)
- + Korkean osaamisen siirtoa elinkeinoelämän tarpeisiin tulisi tehostaa maaseutualueilla (87,1 %)
- + Biotalousosaamisen koulutusta tulee kehittää laaja-alaisesti eri oppi- ja tutkimuslaitosten yhteistyönä (71,0 %)
- Maaseudulla asuvien 17–24-vuotiaiden nuorten koulutusmahdollisuudet ovat riittäviä (64,5 %)
- Maaseutualueiden koulutusmahdollisuudet ovat riittäviä (54,8 %)
- Maaseutualueiden yritysten osaamistason varmistamiseksi nykyiset koulutusmahdollisuudet ovat riittäviä (42,0 %)

Yhdistystoimijat (n=88–90)

- +Yhdistys- ja järjestötoiminnalla on merkittävä rooli maaseudun kehittämisessä ja kehittymisessä (89,9 %)
- +Yhdistys- ja järjestötoiminta tunnistaa parhaiten paikalliset olosuhteet ja kehittämistarpeet (88,9 %)
- +Yhdistys- ja järjestötoiminta täydentävät erinomaisesti maakunnallista palvelutarjontaa (85,4 %)
- Maaseudun yhdistys- ja järjestötoimintaan saadaan helposti mukaan uusia nuoria jäseniä (72,2 %)
- Yhdistysten on helppo löytää riittävästi talkooväkeä (65,9 %)
- Yhdistys- ja järjestötoiminta on voimistumassa maaseudulla (32,3 %)

Tiedonvälittäjät (n=7–8)

- +Maa- ja metsätaloudella on tunnustettu vahva asema elinkeinona Varsinais-Suomessa (75,0 %)
- +Yhdistysten ja järjestöjen toiminta ja rooli tunnustetaan hyvin maaseutualueiden kehittämisessä (71,4 %)
- +Varsinais-Suomen maaseutu on valtakunnallisesti tunnettu (50,0 %)
- Kuntien päätöksenteossa painotetaan maaseutualueiden merkitystä tärkeänä elinvoimatekijänä (85,7 %)
- Kunnissa panostetaan myös haja-asutusalueiden kehittämiseen (75,0 %)
- Varsinais-Suomen erilaiset maaseutualueet ovat hyvin esillä maakunnan eri tiedotusvälineissä (50,0 %)

3.4 Kehittämiskohteet

Varsinais-Suomen maaseutualueiden kehittämisresurssien suuntaamista seuraavalle kolmelle vuodelle kysyttiin valmiiksi nimetyistä kehityskohteista teemoittain, jotka olivat 1) elinkeinot ja toimeentulo, 2) elintarvikkeiden alkutuotanto ja 3) jatkojalostus, 4) energia, ympäristö ja ilmasto sekä 5) asuminen. Jokaisen teeman alla oli mahdollisuus myös vapaasti esittää joku muu vastaajan mielestä aihepiirin tärkeä kehittämiskohde. Tätä mahdollisuutta käyttikin teemasta riippuen 28–62 vastaajaa ja näissä olikin paljon laadukasta, tarkentavaa sisältöä ja näkemystä teemoihin.

Teemakohtaisesti tärkeimmiksi koetut kehityskohteet löytyvät tarkemmin oheisista alaluvuista. Myös teemojen avoimet vastaukset on luokiteltu ja niistä on poimittu tähän tulosraporttiin muutamia suoria lainauksia.

3.4.1 Elinkeinot ja toimeentulo

Elinkeinoissa ja toimeentulossa tärkeimmiksi kehityskohteiksi koetaan Varsinais-Suomessa paikkariippumattoman tietotyön, metsä- ja biotalouden yrittäjyyden sekä työvoiman saatavuuden edistäminen (Kuvio 11)

Teemaa koskevia avoimia vastauksia oli 62 kappaletta. Vastauksissa käsiteltiin hyvin monenlaisia elinkeinoelämän ja toimeentulon asioita erilaisista näkökulmista ja erilaisella tarkkuudella. Sisälönanalyysin kautta tehtävän tyypittelyn kautta vastauksista on nostettavissa esiin kaksi erottuvaa päälinjaa 1) yhteistyö ja 2) infrastruktuuri. Näiden lisäksi useammassa vastauksessa viitattiin ruokaketjun kehittämiseen sekä elinkeinojen tukeen ja neuvonnan tärkeyteen.

"Eri neuvontaorganisaatiot voisivat olla yhteydessä yrityksiin. Monella yrittäjällä kynnys hakea apua ongelmiinsa."

"Vientirenkaiden synnyttäminen"

"Yritysten ja koulutusorganisaatioiden yhteistyö tiiviimmäksi"

"Tietoliikenneyhteyksien sekä infrastruktuurin ja palveluiden kehittäminen maaseutualueilla."

"Teiden kunnossapito."

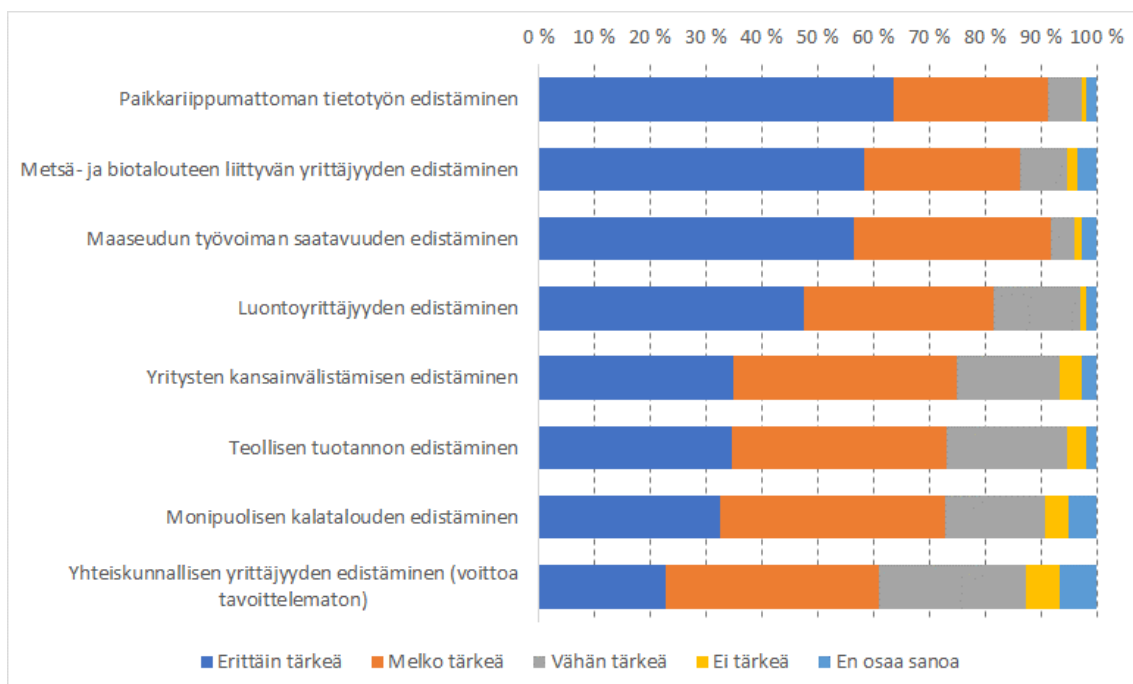
"Sujuvat joukkoliikenneyhteydet"

"Kokonaisuudessaan ruokaketjun elinkeinoin panos"

"Ruoantuotannon kehittäminen ja monipuolistaminen ml. alkutuotanto, elintarvikkeiden ja juomien valmistus sekä ravintola- ja matkailusektori."

"Maaseudulla yrittävän tulisi voida elää tunteessa, että tiedon, palvelun ja muun avun olevan helposti / minimi-byrokratialla saatavissa. ...ja ainakin ensimmäiset, ohjaavat neuvot maksuttomia sekä helposti ja "heti saatavilla".

"Maaseudun yritysrahoitus kuntoon. Lisää varoja ja käyttökohteita esim. yritysten omistajanvaihdosten edistämiseen, kansainvälistymiseen, digitalisointiin ja työntekijöiden palkkaamiseen"

Kuvio 11. Elinkeinojen ja toimeentulon kehittämiskohteet (n=296–298)

3.4.2 Asuminen

Asumisen osa-alueella selvästi tärkein kehittämiskohde on maaseudun arjen sujuvuus peruspalvelujen turvaaminen (Kuvio 12). Myös ihmisten osallistaminen, kestävien asumisratkaisujen ja puurakentamisen edistäminen sekä maaseudun saavutettavuuden parantaminen tulevat esille kehittämiskohteiden kärjessä.

Avoimia vastauksia saatiin 28 kappaletta. Vastausten sisällöt liittyvät usein monipuolisen asumisen ja työnteon mahdollistamiseen maaseudulla. Tämä tarkoittaa mm. etätöiden mahdollisuutta, monipaikkaista asumista, erilaista asuntotarjontaa maaseudulla kuin erilaisia markkinointitoimiakin.

"Hintatietoisuuden edistäminen - miten edullista asumista maaseudulla on."

"Julkinen liikenne maaseudulla"

"Liikenneyhteydet!"

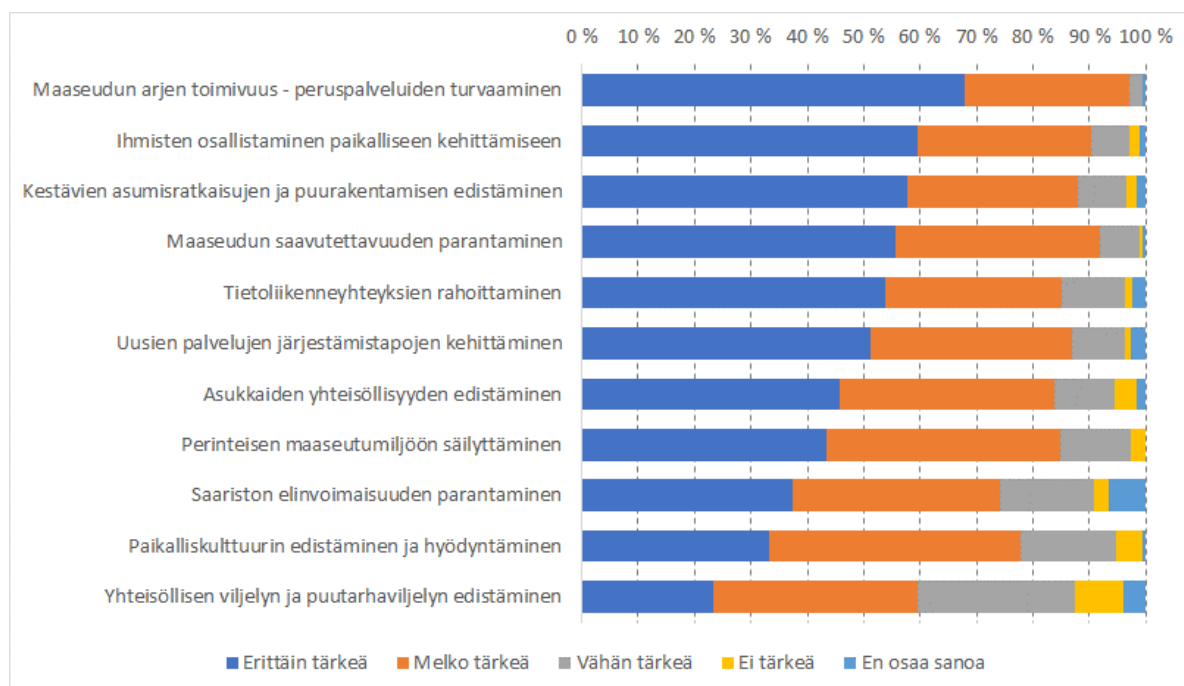
"Maaseudun asumisen mahdollistaminen yksinkertaisilla ja helpoilla kaavaratkaisuilla."

"Maaseudun palveluiden kehittäminen lisää kiinnostusta maaseutuasumiseen."

"Monipuolisia asumisratkaisuja pitäisi olla saatavilla myös ydinmaaseudulla. Kaikki eivät pysty asumaan omakotitalossa, pitäisi saada esim. rivitalovaihtoehtoja ja vuokra-asuntoja myös maaseudulle."

"Lähipalveluiden merkitystä ei myöskään voi liikaa korostaa. Kun kaikki on keskitetty kuntakeskukseen eikä julkisia liikenneyhteyksiä yksinkertaisesti ole, niin asuminen maaseudulla tehdään mahdolliseksi vain auton omaaville hyväkuntoisille lapsettomille työkäisille."

"Yhtiöpäinen asumisen keskittämien kaavaratkaisuilla kaupunkeihin ja kuntakeskuksiin pitäisi lopettaa."

Kuvio 12. Asumisen kehittämiskohteet (N=294–297)

3.4.3 Energia, ympäristö ja ilmasto

Energiaan, ympäristöön ja ilmastoon liittyvissä kehittämiskohteissa kolmen kärki on ilmeinen: vesien tilan kohentaminen, hajautetun energiantuotannon edistäminen sekä aurinko- ja muun uusiutuvan energiakäytön lisääminen (Kuvio 13).

Avoimissa vastauksissa (30 kpl) tuotiin esille monenlaisia ja monitasoisia asioita. Näkökulmina tulivat esille muun muassa biokaasun lisääminen, turveteuotannon kehittäminen, ja puun jatkojalostus.

”Biokaasun käyttömahdollisuuksien lisääminen, puupohjaisten biopolttoaineiden kehittäminen”

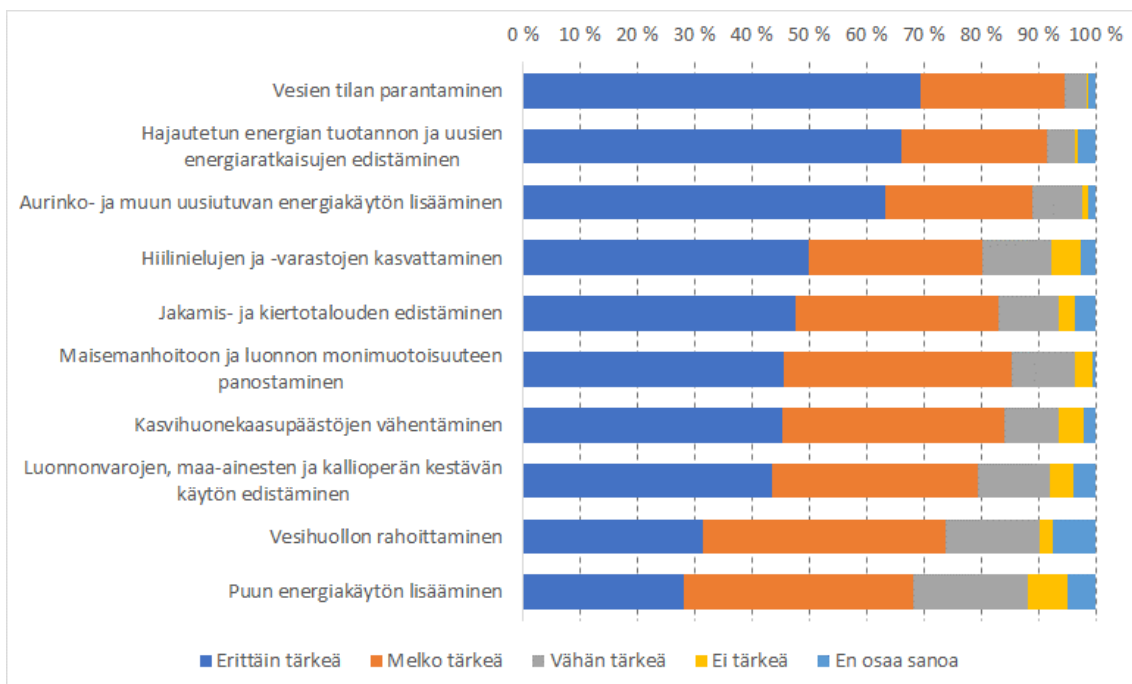
”Tilatasen energiaratkaisujen kehittäminen ml. biokaasulaitokset”

”Puun käytössä keskeistä hiiltä sitovat ratkaisut, ja vasta toissijaisesti energiakäytön lisääminen, eli kestävien puutuotteiden jalostaminen ensin.”

”Maanomistajan roolin vahvistaminen mm. hiilinielu ja -varasto keskustelussa, samoin kuin peltoviljelyn ympäristökysymyksissä.”

”Turveteollisuuden kehittäminen”

”Tapa, millä ilmasto- ym. toimista puhutaan - mitkä asiat ja toimet ovat realistisesti tavallisen ihmisen ulottuvilla, mutta tietenkin myös se, miten niitä saadaan ihmisten ulottuville. Tiedottaminen, neuvonta ja sen jalkauttaminen.”

Kuvio 13. Energian, ympäristön ja ilmaston kehittämiskohteet (n=296–298)

3.4.4 Elintarvikkeiden alkutuotanto

Elintarvikkeiden alkutuotannossa kehittämistä tulisi vastaajien mukaan suunnata peltojen kasvukunnon parantamiseen sekä erikoiskasvien viljelyn laajentamiseen ja marjantuotannon edistämiseen (Kuvio 14).

Teeman avoimissa vastauksissa (45 kpl) nousee esille erityisesti kaksi asiakokonaisuutta, ilmastoeekologisuus ja tuotteiden jakelukanavat. Yksittäisinä konkreettisina ajatuksina esitetään mm. juureksien kasvatusta, lemmikkieläinruokatuotantoa, lääkekannabiksen viljelyä, yrttien kasvatusta ja marjojen lisäksi muidenkin luonnontuotteiden hyödyntämistä.

”Asenteiden muuttaminen luonnonmukaisuuden suuntaan kasvien tuotannossa.”

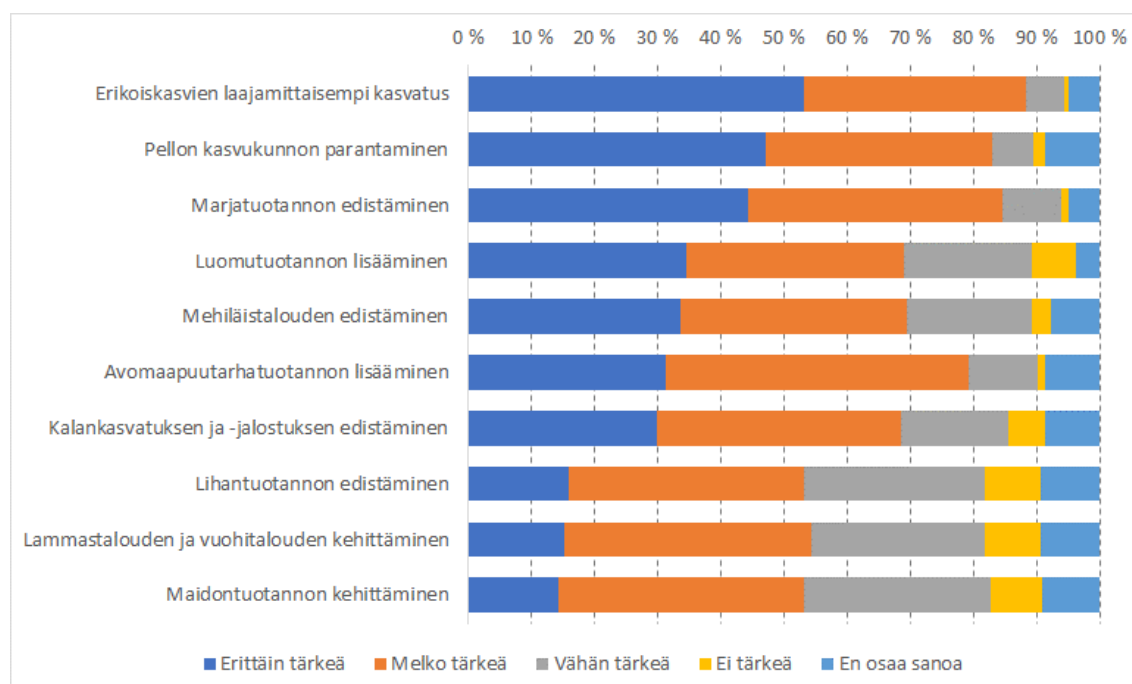
”Hiilen ja ravinteiden sitomisen ratkaisut vahvasti kytkettynä eri tuotantosuuntiin.”

”Lannoitteiden/fosforin vähentäminen”

”Alkutuottajille enemmän myyntikanavia, joissa saa paremmin korvausta työlleen. Alkutuottajien asema paremmaksi tukkuun ja kauppaan nähden”

”Lyhyet ketjut tuottajalta ja kuluttajalle (uudet jakelukanavat)”

”Suoramyyntin edistäminen ja helpottaminen”

Kuvio 14. Elintarvikkeiden alkutuotannon kehittämiskohteet (n=296–298)

3.4.5 Elintarvikkeiden jatkojalostus

Elintarvikkeiden jatkojalostuksessa kehittämispänosien suuntaamista lähiruuan saatavuuden edistämiseen sekä elintarvikkeiden jatkojalostuksen panostukseen ja niiden viestiin (Kuvio 15).

Jatkojalostukseen liittyviä avoimia vastauksia tuli 29 kappaletta. Niistä sisällönanalyysin kautta on hankala löytää mitään yksiselitteistä käsitettä tai teemaa, johon niitä sijoittaa. Ideoita liittyivät hävikkiruuan jatkojalostukseen ja logistiikan kehittämiseen, alkutuotannon puolellakin mainittuun lemmikkieläinruokatuotantoon, kalastusyritysten jalostustoimintaan ja pienpanimomuuotoinen juomateollisuus.

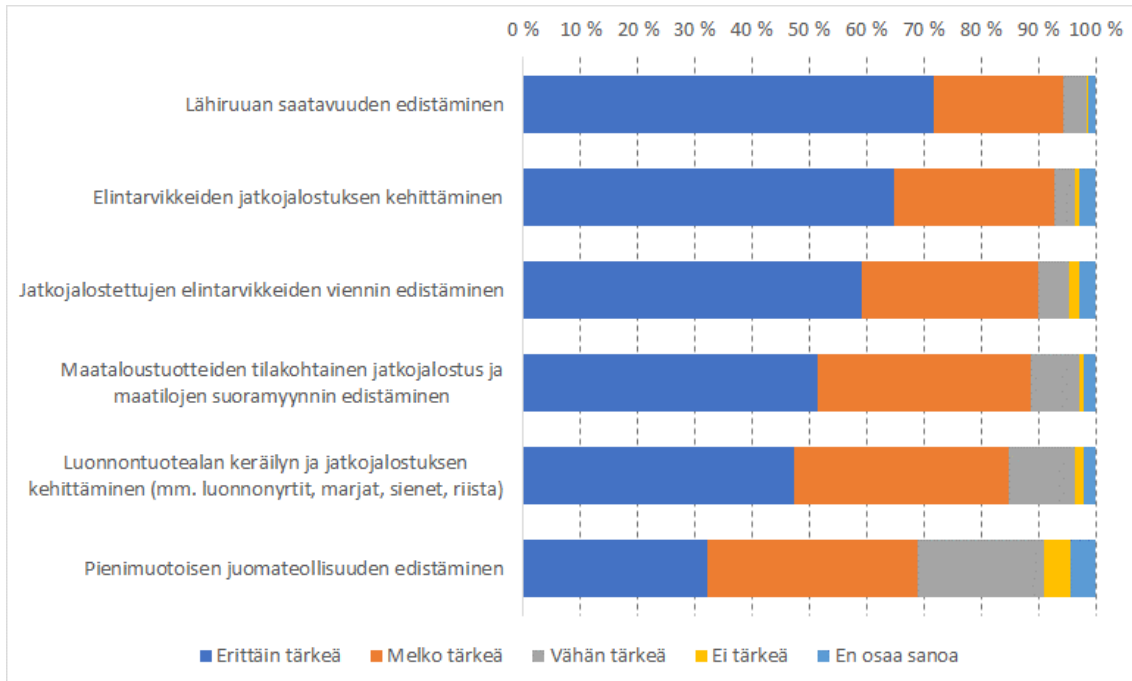
*”Juomateollisuutta pitää kokonaisuutena edistää. Uusia juomia eri kategorioihin maailmalle vietä-
väksi.”*

”Kalastusyrittäjien oman jalostustoiminnan ja suoramyyntin kehittäminen”

”Lemmikeille tarkoitettujen ruokien jalostaminen osana elintarviketaloutta”

”Lisätä koulutusta ja osaamista”

”Tutkimus ja mm. Turun yliopisto ja amk mukaan jatkojalostukseen

Kuvio 15. Elintarvikkeiden jatkojalostuksen kehittämiskohteet (n=296–298)

3.4.6 Varsinais-Suomen maaseudun elinvoimaisuustekijät

Maaseutuluotaimen vastaajat pääsivät kehittämisosion lopuksi *itse vapaasti esittämään* enintään kolme tärkeimpänä pitämäänsä Varsinais-Suomen maaseudun elinvoimaisuuden kehityskohtaa. Vähintään yhden asian esitti 254 vastaajaa.

Avoimet vastaukset Varsinais-Suomen maaseudun elinvoimasta luokiteltiin sisällönanalyysin keinoin. Tällä tavoin monipuolisesta vastausaineistosta saatiin esille muutamia selkeästi nousevia asiakokonaisuuksia. Luokat eivät sinänsä ole toisiaan poissulkevia, vaan pikemminkin toisiinsa liittyviä. Nämä teemat esimerkivastauksineen on koottu taulukkoon 6.

Saavutettavuuden kehittämisessä tuli esille kaksi pääasiallista näkökulmaa, tieyhteyksien ja julkisen liikenteen kehittäminen sekä tietoliikenneyhteydet. Vastauksissa viitataan toimivien yhteyksien merkitykseen etätöön lisäämisen kannalta. Yhteyksien tärkeyttä perusteellaan erityisesti etätöön potentiaalín hyödyntämisellä, sujuvalla työmatkaliikenteellä sekä kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksen hyödyntämisellä.

Maaseudun palvelujen turvaamisessa ja kehittämisessä viitataan mm. laajempiin taajamiin ja niiden palvelutason säilyttämisen tärkeyteen. Yleistermiinä käytetään perustepalveluiden turvaamista, ja useimmiten mainitaan erikseen vielä pienten koulujen säilyttäminen. Osa kommentoijista

näkee jopa, että palveluja tulisi lisätä maaseutualueilla. Kuitenkin palvelujen järjestämistapojen uudistaminen ja uusien ratkaisutapojen etsiminen mainitaan kommenteissa esimerkiksi tietoteknisiä ratkaisuja hyödyntäen, ”palvelut pyörillä”-ajattelulla tai järjestäminen tiiviimmin kunta-kolmas sektori-yksityinen yhteistyössä.

Maaseudun kehityksen tukemisessa tulee keskeisesti esille maaseutuyrittäjyys. Erityisesti kommenteissa tuodaan esille maaseutuyrittäjyyden tukemista ja uudistamista, yksittäisistä toimialoista eritoten maaseutu- ja luontomatkailun kehittäminen. Tämän elinkeinollisen näkökulman lisäksi kommenteissa tulee esille laajempia maaseudun elinvoimaisuuteen ja sen tukeen liittyviä näkökulmia.

Alkutuotannon kehittämiskysymykset (ml. elintarvikesektori) sisältää monenlaisia näkökulmia. Alkutuotannon kannattavuuden parantaminen ja sitä kautta jatkumisen turvaaminen oli usein esillä. Tähän liittyen mainittiin peltotuotannon monipuolistaminen, kasvukunnon kohentaminen, jatkojalostuksen kehittäminen ja lähituotannon suosiminen maakunnassa.

Kestävän kehityksen teema on luonteeltaan läpileikkaavin. Se tuo esille maaseudun asumisen, elämisen ja tuotannon nykyistä paremmin kestävyyskriteerit huomioiden. Kommenteissa tuodaan esille bio- ja kiertotalouden uudet mahdollisuudet, teknologian ja menetelmien kehittäminen kestävämmiksi sekä luontoarvojen säilyttämisen maaseudun rikkautena.

Taulukko 6. Varsinais-Suomen maaseudun elinvoimaisuustekijät esimerkivastauksineen (n=254)

Saavutettavuuden kehittäminen	• Infra (tietoliikenne ja maantiet) maaseudulle kuntoon! • Kutsupohjainen joukkoliikenne • Pyörätiet ja julkinen liikenne • Tietoliikenneyhteydet oikeasti etätyöt mahdollistaviksi • Julkisen liikenteen parantaminen ihmisten tarpeita vastavaksi. • Paikallisliikenne maaseudulle joka alueelle • Toimiva pendelöinti keskuksiin, junat, bussit, muut • Liikkumisen verohelpotukset (joukkoliikennettä ei pystytä ylläpitää kaikilla alueilla) • Vaihtoehtoisia liikkumismahdollisuuksia - koululaisliikenteen lisäksi
Palvelujen turvaaminen ja kehittäminen	• Aluekeskusten palveluiden kehittäminen ja ylläpito • Ei enää palvelujen vähennystä • Haja-asutusalueen peruspalvelut toimiviksi • Toimivat peruspalvelut kohtuullisen välimatkan päässä • Koulujen säilyttäminen kylillä • Vapaa-aika ja kulttuuritarjonta • Liikkuvat terveydenhoitopalvelut • Uusien palvelujen järjestämistapojen kehittäminen • Uudenlaisten toimintamallien hyväksyminen osaksi palveluverkon kehittämistä (esim. mobiiliratkaisut, kolmannen sektorin osallistaminen)
Maaseudun kehityksen tukeminen	• maaseutu- ja luontomatkailun kehittäminen • Maaseutuyrittäjyyden arvostuksen parantaminen • Metsä- ja biotalouteen liittyvän yrittäjyyden edistäminen • toimivat tukipalvelut maaseudun yrityksille • Tutkimus ja neuvonta elinkeinojen kehittämiseksi • Markkinointi, viennin edistäminen

	• Panostus innovatiiviseen uuteen yritystoimintaan • Yritysneuvonta, yritysrahoitus • Investoivien ja työllistävien yritysten rahoituksen turvaaminen. • Pien- ja mikroyritystoiminnan esille tuominen. • Monipaikkaisuuden tukeminen • Maaseutukeskusten säilyminen/elinvoimaisuus • Kunnan ja maakunnan sitoutuminen kehittämistyöhön
Alkutuotannon kehittäminen, ruokasektori	• Alkutuotannon turvaaminen ja kehittäminen. • Elintarvike ja ruokatuotanto • Jatkojalostus • Luomutuotanto • Maatalouden kannattavuus • Maatilojen suoramyyntin lisääminen • Nuorien kiinnostuksen lisääminen maa ja metsätalouteen • Pellon tuotannon monipuolistaminen ja jatkojalostuksen kehittäminen maakunnassa • Ympäristöystävällisen alkutuotannon tutkiminen ja kehittäminen • Yleinen alkutuotannon arvostus ja sen lisääminen käytännön teoin. • Peltojen perusparannus ja salaojitus • Metsätuotteiden jatkojalostus
Kestävän kehityksen huomiointi	• Ympäristönsuojelu, esim. vesistöjen tilan parantaminen • Puhdas luonto ja sen kestävä käyttö • Uusien mahdollisuuksien hyödyntäminen mm. kiertotalous, biotalous • Luonnon monimuotoisuus ja siihen liittyvät elinkeinot • Luonnon puhtaus ja hyvinvointi • Luontoarvojen säilyttäminen • Maaperän kunto ja sitä kautta päästöjen vähentäminen • Uusien elinkeinojen luominen, luontoarvo huomioiden • Ympäristöystävällisen alkutuotannon tutkiminen ja kehittäminen • Kestävän kehityksen huomiointi elinkeinoelämässä ja -politiikassa • Kestävän kehityksen ja ympäristöystävällisten tuotanto-, teollisuus- ja energiaratkaisujen kehittäminen • Luonnon monimuotoisuuden ja maaperän hiilensidonnallisuuden vahvistaminen, sitä kautta myös ruokaketjun vahvistaminen • Luonnon monimuotoisuus • Perinteisen peltoviljelyn muuttaminen monipuolisemmaksi, työllistävämmäksi ja ekologisemmaksi. Viljasta erikoiskasveihin. • Ympäristöarvoja kunnioittavien elintapojen vahvistaminen

4. Yhteenveto

Maaseutuluotain on toimintatapa, jossa tarkastellaan monipuolisesti maaseutualueiden tilaa ja kehitystä. Siinä törmäytetään ns. tietoperusta paikalliseen kokemus- ja asiantuntijatietoon. Sen tuottamat havainnot ovat helposti ymmärrettäviä ja ajatuksia herättäviä. Kysymyksessä ei ole ”ilmapuntari” tai ”fiilisten tulkki”, vaan kehittämisen työväline. Luotain-toimintatavalla voidaan myös seurata erilaisten maaseutualueiden kehittymistä sekä parantaa ennakkointia ja alueiden näkyvyyttä. Lisäksi se nostaa esille tärkeitä kehittämiskysymyksiä ja -kohteita.

Maaseutuluotainprosessi käynnistettiin Varsinais-Suomessa syksyllä 2020. Erilaisiin tilastoihin perustuvan tarkastelun lisäksi toteutettiin kysely, jonka kohteeksi valikoitiin laajasti erilaisia Varsinais-Suomen maaseudun toimijoita: kehittäjät, yritykset, kuntatoimijat, tutkimus-, koulutus ja innovaatiotoimijat (TKI), yhdistystoimijat sekä tiedonvälittäjät. Kohdejoukkoon pyrittiin löytämään toimijoita, joilla olisi ammattinsa ja/tai tehtävänsä tuomaa kokemuksellista näkemystä maaseutujen tilanteesta ja kehityksestä. Kohdejoukoksi tarkentui 2192 henkilöä, joille sähköinen kysely tausta-aineistointeen toimitettiin. Vastauksia saatiin 299 henkilöltä.

Varsinais-Suomen erilaisilla maaseuduilla asuu noin 122 600 ihmistä, mikä on noin 26 prosenttia maakunnan väestöstä. Laajimmat maaseutualueet luokittelevat ydinmaaseuduksi ja kaupungin läheiseksi maaseuduksi. Maakunnan viisi seutua ovat aluetyyppi-profiileiltaan verraten erilaisia. Turun ja Salon seutuja luonnehtivat kaupunkialueet ja kaupungin läheinen maaseutu. Turunmaan tyyppi-piirteinä taas ovat kaupunkialueet ja ydinmaaseutu, Vakka-Suomessa ydinmaaseutu ja maaseudun paikalliskeskukset ja Loimaan seudulla ydinmaaseutu, kaupungin läheinen maaseutu ja paikalliskeskukset.

Kaupungin läheisen maaseudun väestön kasvu on kääntynyt laskuun. Maaseudun paikalliskeskustoissa ja ydinmaaseudulla väestön vähenemä on ollut trendimäisesti lievässä laskussa. Työpaikkojen lukumäärä on ollut hienoisesti laskuvireinen vuosina 2007–2017. Maaseutualueilla trendi on ollut hyvin samansuuntainen, joskin alamäki on ollut astetta jyrkempi. Taloudellinen huoltosuhde on korkein harvaan asutulla maaseudulla. Varsinais-Suomen maataloudessa korostuu viljanviljely. Alueen maatalous- ja puutarhayritysten määrä on valtakunnallisen kehityksen tavoin laskenut vuosina 2010–2018. Samaan aikaan tilan keskimääräinen koko on kasvanut 46 hehtaarista 60 hehtaariin. Matkailussa ulkomaisten maaseutumatkailijoiden kasvu on suhteellisesti suurinta, mutta matkustajavolyymit ovat siinä vielä pienet. Lähes kaikissa kunnissa mökkien enemmistöllä on ulkopaikkakuntalainen omistaja. Määrällisesti eniten kesämökkejä on Paraisilla ja Salossa, asukasluvuun suhteutettuna taas Kustavissa ja Taivassalossa. Suurin osa Varsinais-Suomen saarista ja niiden asukkaista sijaitsevat Paraisilla, mutta saaristoa löytyy kaikkiaan yhdeksän kunnan alueelta. Maaseutualueiden väestö kasvaa kausiasutus huomioiden viralliseen väestötilastoon verrattuna jopa yli 70 000 asukkaalla kesäaikaan.

Toimijakyselyyn perustuva Varsinais-Suomen maaseutubarometri antaa alueen maaseutualueille kokonaisarvosanaksi 7,0 (keskiarvo, asteikolla 4–10). Maaseudun tilan ja kehityksen osa-alueista

parhaimmat arvosanat saa Varsinais-Suomen maaseudun maine, kaupungin läheisen maaseudun elinvoimaisuus ja kuntakeskusten elinvoimaisuus. Heikoimmaksi arvioitiin puolestaan manner-Suomen maaseutuohjelman tunnettuus, maaseudun huomiointi maakunnan kehittämisessä sekä kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksen toimivuus. Työ, elinkeinot ja osaaminen- teemassa selvästi heikoimman arvion saa maaseutuyritysten kansainvälistyminen ja parhaimman paikallisten kehittämistarpeiden tunnistaminen ja Leader-rahituksen hyödynnettävyys. Palveluissa ja sujuvassa arjessa maaseutualueiden turvallisuus, niiden kyky tarjota hyvän elämän puitteet ja etätyömahdollisuudet saivat hyvät arvosanat. Sen sijaan heikoimmiksi arviointiin julkisten ja yksityisten palvelujen saatavuus maaseutualueilla ja asukkaiden vaikuttamismahdollisuudet maaseutualueita koskeviin kehittämispäätöksiin. Asumisessa ja ympäristössä parhaimmistoa olivat luonnon monimuotoisuus, luonnonvarojen ja -arvojen suojelun tilanne sekä maaseutualueiden paikallisidentiteetin ja maaseutukulttuurin vahvuus. Sen sijaan maaseutualueiden markkinoinnissa asuinpaikkoina sekä asukkaiden mahdollisuuksissa osallistua maankäytön suunnitteluun saivat heikot arviot.

Alueen kehittäjät sekä opetus- ja tutkimustehtävissä toimivat arvioivat maaseutuasioita muita ryhmiä myönteisemmin. Tästä selkeimpinä erottuvat heidän arvionsa asukkaiden vaikuttamismahdollisuuksista maaseutualueiden kehittämiseen ja maankäyttöön, näkemykset maaseutuohjelman tunnettuudesta, yhteistyön tilanteesta (eri toimijoiden kesken + kaupunki–maaseutu) sekä Leader-rahituksen hyödynnettävyydestä. Vastaavasti useimmiten heikoimmat arviot tulevat maaseutuyrityksistä ja alan neuvojilta. Edellä kehittäjien kohdalla mainittujen asioiden lisäksi yrityksissä arvioidaan muita kriittisemmin maaseudun keskustaajamien tilaa, maaseudun mainetta, paikallisten vahvuuksien ja kehittämistarpeiden tunnistamista, maaseudun markkinointia, yritysten kansainvälistymistä, yhteisöllisyyttä ja uuden osaamisen siirtymistä elinkeinoelämän tarpeisiin. Seuduista myönteisimmät arvioivat tulevat Turunmaan seudulta. Vastaavasti Loimaan ja Salon seuduilla vastaajat ovat kriittisimpiä arvioinneissaan. Muilla alueilla (Häme, Kaakkois-Suomi, Uusimaa) toteutettuihin Maaseutuluotaimiin verrattuna Varsinais-Suomessa arviot ovat myönteisempiä. Myönteisyys tulee vahvimmin esille ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun elinvoimaisuudessa, maaseutualueiden markkinoinnissa, maaseutualueiden tulevaisuuden näkymissä, omistajan- ja sukupolvenvaihdosten etenemisessä sekä ydin- ja harvaan asutun maaseudun houkuttelevuudessa asuinpaikkoina.

Yritysten ja alan neuvojen mukaan tekemisen asenne on hyvä Varsinais-Suomen maaseutualueilla ja toimintaympäristönä maaseutu on yritysystävällinen. Työvoiman saatavuudessa, investointitasossa sekä asiakkuuksien saamisessa sen sijaan on suuresti tekemistä. Alkutuottajat neuvojineen katsovat Varsinais-Suomen peltoalueiden olevan tehokkaassa käytössä, yrittäjien osaamisen vahvaksi ja heidät entistä kasvuhakuisemmiksi. Huolen aiheita ovat erityisesti osaavan työvoiman saatavuus sekä tukirahituksen riittävyys. Kuntapäätäjät katsovat kunnilla olevan vahvaa halua aktiivisten kylien ja kyläyhdistysten tukemiseen sekä toimimiseen tiiviissä yhteistyössä Leader-ryhmien kanssa. Sen sijaan kriittisimmin arvioidaan kunnan panostuksia haja-asutusalueille, maaseutualueiden kehityskulkua sekä maaseutujen näkymistä kuntastrategioissa. Kehittäjät painottavat maaseututoimijoiden ja yritysten yhteistyön merkitystä sekä kehittämistoimintaa kehityksen ajurina. Hekin välittävät huolensa työvoiman saatavuudesta ja investointitasosta.

TKI-toimijat painottavat korkean osaamisen siirron parantamista myös maaseutuyritysten käyttöön sekä luonnonvaroja koskevan koulutuksen ja tutkimuksen lisäämistä sekä biotalouden koulutuksen kehittämistä eri toimijoiden yhteistyönä. Maaseudun koulutusmahdollisuuksia pidetään riittämättöminä, etenkin nuorille. Järjestötoimijat arvioivat kolmannen sektorin täydentävän erinomaisesti maakunnallista palvelutarjontaa ja sen olevan toimintaa, joka tunnistaa parhaiten paikalliset olosuhteet ja kehittämistarpeet. Uusien jäsenien houkuttelu ja talkooväen houkuttelu herättää eniten huolta. Tiedonvälittäjät näkevät alkutuotannolla olevan vahva asema maakunnassa sekä järjestökentän rooli hyvin tunnistettu maaseutualueiden kehittämisessä. Kuntapäätöksessä maaseutualueet tai haja-asutusalueet eivät tule kuitenkaan esille elinvoimaisuuden lähteenä eikä merkittävänä panostuksen kohteena.

Varsinais-Suomen maaseudun tärkeimpiä kehittämiskohteita seuraavan kolmen vuoden aikana ovat elinkeinojen ja toimeentulon teemassa paikkariippumattoman työn edistäminen, metsä- ja biotalousyrittäjyyden edistäminen sekä työvoiman saatavuuden edistäminen. Maaseutuasumisessa painotetaan peruspalvelujen turvaamista, saavutettavuuden parantamista, paikalliseen kehittämiseen liittyvän osallisuuden kehittämistä sekä kestäviä asumisratkaisuja ja puurakentamista. Energia, ympäristö ja ilmastoasioissa kehityskohteiden kärjessä ovat vesien tilan parantaminen, hajautettu energian tuotanto ja uusiutuvan energiaratkaisujen edistäminen. Elintarvikkeiden alkutuotannon akuuteimpia kehityskohteita ovat erikoiskasvien viljelyn lisääminen, pellon kasvukunnon kohentaminen sekä marjatuotannon edistäminen. Elintarvikkeiden jatkojalostuksessa puolestaan kehityspanoksia tulisi suunnata lähiruoan saatavuuden edistämiseen sekä elintarvikkeiden jatkojalostuksen kehittämiseen että niiden viennin edistämiseen.

5. Loppupäätelmät

Maaseutuluotaimen ensisijainen ajatus on tuottaa aineistoa ja tietoa paikallisille toimijoille, jotta he voivat niiden kautta etsiä vastausta kysymykseen: ”Mitä nämä tulokset oikein tarkoittavat, ja mitä me niiden perusteella tehdään”. Tässä kuitenkin nostetaan esille muutama laajempi näkökulma Varsinais-Suomen maaseutujen kehittämiseksi - Maaseutuluotaimen tuloksia tulkiten.

1. Varsinais-Suomen maaseuturakenne on monipuolisuudessaan mahdollisuus

Kuten alun tilastoista nähtiin, maaseudut ovat vahvasti läsnä Varsinais-Suomessa. Maakunnassa on kaksi laajalle leviävää ja vaikutuspiiriään vuosien saatossa kasvattanut kaupunkialuetta. Maakunnasta löytyy kaikkia maaseutumaisia aluetyyppejä, joista edustavimpina kaupungin läheinen maaseutu ja ydinmaaseutu. Lisäksi on useita maaseudun paikalliskeskuksia ja harvaan asuttua maaseutuakin pitkälti saaristoisuuden muodossa.

Tämä monipuolisuus on kehittämisen näkökulmasta mahdollisuus monenlaisille asioille, mutta toki myös haasteellinen kokonaisuuden kannalta. Maaseutubarometri osoitti sen, että maaseutuihin ja niiden erilaisuuteen on syytä jatkossa kiinnittää enemmän huomiota. Tästä osoituksena oli arvosana 6,3 maaseutualueiden huomioinnista maakunnan kehittämisessä.

2. Maaseutujen tulevaisuuteen uskotaan ja keinoja parempaan tunnistetaan

Maaseutujen tilannetta pidetään monelta osin hyvänä ja tulevaisuuteen katsotaan luottavaisin mielin. Tästä kertoo se, että ensinnäkin erilaiset maaseudut saavat hyviä tai ainakin kohtuullisia arvosanoja. Varsinais-Suomen maaseudun maine myös arvioidaan hyväksi. Lisäksi todetaan, että maaseuduilla on hyvät puitteet elämiselle, asumiselle ja etäyhteydet monelta osin toimivat mahdollistaen digitaalisten palvelujen käytön ja etätyöskentelyn ja monipaikkaisuuden.

Joitakin laajempia kehittämiskokonaisuuksia vastaajat myös tunnistavat. Ensinnäkin joukkovoiman hakeminen entistä tiiviimmällä yhteistyöllä ja vuoropuhelulla eri toiminnan tasoilla ja eri toimijoiden kesken. Yritykset arvioivat kriittisimmin maaseututoimijoiden yhteistyön tilannetta.

Toiseksi alueellisten mahdollisuuksien ja vahvuuksien tunnistamisessa koettiin selvää kehittämisen tarvetta. Eli miten tällaista paikkaperustaista lähestymistapaa ja kehittämistä saataisiin entisestään vahvistettua? Liittyy varmasti osaltaan tuohon edellä mainittuun, eli toimijavuorovuoropuhelun kautta löydetään niitä yhteisiä paikallisia mahdollisuuksia ja kehittämistarpeitakin.

Kolmanneksi maaseudun asukkaiden vaikuttamismahdollisuudet, niin sanottu ihmisten osallistaminen tuli myös selvänä kehittämiskohteena esille. Eli vaikuttamismahdollisuuksia tulisi olla enemmän asukkailla kehittämiseen ja oman asuinympäristönsä asioihin. Ja osallistaminen liittyy tietysti laajemminkin kuntakenttään, jossa kuntalaisosallistaminen on vahvistumassa jo Kuntalain velvoitettamanakin.

Neljäntenä vastauksista on nähtävissä ja aistittavissa lievää jännitteisyyttä kaupungin ja maaseutujen kesken. Jotenkin pitäisi saada juurrutettua ajatusta siitä, että kaupunki elää maaseudun tuotannosta, maaseutu taas kaupungin kysynnästä. Eli että kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksen kehittämisellä ja tiivistämisellä luodaan koko Varsinais-Suomeen elinvoimaa. Monet esillä olleista tärkeänä pidetyistä kehittämiskohtakin on juurikin sellaisia yhteistyöponnistuksia, kuten lähiruoan saatavuuden edistäminen, elintarvikkeiden jatkojalostus, tai uusiutuvia energiaratkaisujen luominen ja käyttöönotto.

3. Kestävyys -teema juurtunut kehittämisen ja uudistamisen ajattelutavaksi

Maaseutuluotaimen läpileikkaavana teemana tuli Varsinais-Suomessa vahvasti esille, ja nimenomaan positiivisessa kehittämismielessä ”kestävän kehityksen huomiointi kaikessa toiminnassa”. Tämä näkökulma linkittyi niin asumisen, energiasektorin, maatalouden kuin laajemminkin elinkeinojenkin ja toimeentulojen kehittämiseen.

Voikin sanoa, että tämä kestävyysajattelu näyttäytyy Maaseutuluotaimen mukaan varsin luontevalta ajattelutavalta Varsinais-Suomen toimijoille. Tämä kestävyys -teeman juurtuminen toimijoiden kehittämisen ajattelutavaksi on merkittävä voimavara alueen maaseutujen ja niiden toimintojen edelleen kehittämiselle ja tulevaisuudelle.